

پیش‌های چهارگزینه‌ای **دهم**

علوم و فنون ادبی ۱

■ ابوالفضل قاضی

● برای مشاهده محتوای
تکمیلی این کتاب QR-Code
را اسکن کنید.

مقدمه

آسمان را بنشانیم میان دو هجای «هستی»

راست‌قامت‌ترین حرف الفبا، «الف» است که گاهی کلاه‌دار می‌شود و سروری می‌کند و گاه بی‌کلاه است و درویشی؛ حروف دیگر در سمفونی زبان، نُت‌های خوش‌آوایی هستند که گاه در عین اختلاف ظاهری، یک صدا دارند؛ همچون هم‌صدایان «ز، ض، ذ و ظ» و گاه تک‌صداهایی هستند که واژه‌های خاص زبان با آن‌ها خوش‌طنین می‌شود؛ مانند دوستان قدیمی «چ، ژ، گ و پ»، پیوند و اتحاد این حروف چنان صلابت و شکوهی به ارکستر زبان می‌دهد که گوش شنوای تاریخ، سرمست این آواهاست.

ساختار کتاب

کتاب درسی علوم و فنون ادبی از چهار موضوع آرایه‌های ادبی، تاریخ ادبیات، سبک‌شناسی و عروض و قافیه تشکیل شده است. در این کتاب تلاش کرده‌ایم که همراه دانش‌آموزان عزیز، موضوعات را گام‌به‌گام پیش ببریم و راه درک و دریافت مطالب را هموار کنیم. در بخش درسنامه برای آموزش عمیق‌تر، تمامی نکات هر موضوع، به همراه مثال‌هایی مطرح شده است. همچنین سعی کرده‌ایم سطح دانش‌آموزان را تا جایگاه طراح سؤال ارتقا دهیم و آن‌ها را با تمام ظرایف سؤالات آشنا کنیم؛ یکی از ویژگی‌های درسنامه‌ها، نکته‌محور بودن آن‌هاست که پله‌پله دانش‌آموزان را به حد مطلوب می‌رساند.

بخش دوم، تست‌های طبقه‌بندی‌شده و موضوعی است که سعی کرده‌ایم در این بخش، تمام نکات هر درس را از زوایای مختلف پوشش دهیم؛ این صورت‌بندی‌ها به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا هر درس را به ریزموضوعات تقسیم‌بندی کنند و به عمق هر مطلب برسند. بخش سوم، پاسخ تشریحی است که به پیروی از درسنامه‌ها، نکته‌محور است. در این بخش، علاوه بر توضیح کامل پاسخ تست‌ها، به تحلیل گزینه‌های دیگر نیز توجه ویژه‌ای شده است.

و اما بخش آخر کار که مربوط می‌شود به فلش‌کارت‌ها! یک خلاصه‌درس خلاقانه! مخصوص مرور و جمع‌بندی مباحث مهم همه درس‌ها؛ و خبر خوب اینکه، برای به مرور سریع و کارآمد، این بخش رو به صورت موضوعی پیش بردیم.

مشاوره: ما اول هر درس برات توضیح میدیم که اون درس راجع به چیه، چجوری باید بخونیش و چطور ازش سؤال میاد.

یادآوری: وقتی به نکته رو قبلاً گفتیم و توی مطلب جدید هم مهمه و باید یادت بیاریم، این آیکونو می‌ذاریم.

تمرین: توی بعضی درس‌ها، چندتا تمرین تشریحی کوچولو گذاشتیم که با این آیکون برات جداشون کردیم.

تعریف: توی این قسمت، تعریف بعضی اصطلاحات و مبانی درس رو برات می‌نویسیم. «تعریف» رو جدا کردیم که اگه خواستی، سریع بتونی پیداشون کنی.

مثال: مثال‌های درسنامه با این آیکون مشخص میشن که بعداً می‌تونن با به نگاه، کل مثالی درس رو پیدا کنی و دوباره حلشون کنی و درس رو مرور کنی.

نکته: گاهی وقتا، مطلبی که درس دادیم، به نکته ریز داره که نباید جا بندازی، اونجا از این آیکون برات گذاشتیم.

رقت کنی: تجربه ما نشون داده که بعضی نکته‌ها رو خیلی از دانش‌آموزا جا می‌ندازن. سعی کردیم این نکته‌ها رو با این آیکون مشخص کنیم.

حل تست: هر موقع بخوایم به تست آموزشی توی درسنامه بیاریم، از این آیکون استفاده می‌کنیم.

تست را چگونه حل کنیم؟ ما توی درسنامه برات جواب تست نمی‌ذاریم، بلکه نحوه حل تست رو با این آیکون برات توضیح میدیم.

یک گام فراتر: این قسمت توی بعضی درس‌ها هست، فراتر از کتاب درسیه و گاهی حتی فراتر از کنکور. برای اوناییه که درس رو خوب و حسابی یاد گرفتن و میخوان برای خودشون شاخه بشن.

قرابت معنایی: انتهای هر درس این آیکون اومده و به بخش جدید رو شروع کرده، توی این بخش، ابیات مفهومی و ابیات مهم درس بیان میشه.

قدردانی

این مسیر طی نمی‌شد، مگر با لطف و عنایت عزیزان مهروماهی که در تمام مراحل کتاب، صبورانه ما را همراهی کردند. از مدیر تألیف عزیزمان، جناب آقای امیر محمدیگی و مشاور و دوست عزیزم، جناب آقای حیدر تشکر ویژه می‌کنم که پذیرای بنده در جمع صمیمی و حرفه‌ای عزیزان مهروماهی بودند، از دوستان واحد تولید که بار اصلی کار، بر دوش آنان بود، متواضعانه سپاسگزاری می‌کنم و از ویراستاران نکته‌سنج و حرفه‌ای که اصلاح‌گر خطاهای ما بودند، بسیار ممنونم.

در پایان از دوست و همکار عزیزم، جناب آقای محمدرضا لمسه‌چی که با عنایت و توجه ویژه تا پایان کار، مرا از لطف و دانش خود محروم نکردند، تشکر فراوان دارم.

کار ما شاید این است که میان گل نیلوفر و قرن / پی آواز حقیقت بدویم

فهرست

بخش اول: درسنامه و پرسش‌های چهارگزینه‌ای		
درسنامه / پرسش / پاسخ		
۱۸۴	۱۵	۶
۱۸۴	۲۴	۱۹
۱۸۶	۳۴	۲۸
۱۸۷	۴۳	۳۹
۱۸۹	۵۷	۴۸
۱۹۳	۶۹	۶۴
۱۹۵	۸۰	۷۴
۱۹۷	۹۱	۸۵
۲۰۰	۱۰۴	۹۹
۲۰۲	۱۱۶	۱۰۸
۲۰۴	۱۳۴	۱۲۱
۲۰۹	۱۵۰	۱۴۴

بخش دوم: آزمون‌ها		
آزمون / پاسخ		
۲۱۱	۱۵۸	آزمون جامع فصل اول
۲۱۳	۱۶۲	آزمون جامع فصل دوم
۲۱۴	۱۶۵	آزمون نیم‌سال اول
۲۱۶	۱۶۹	آزمون جامع فصل سوم
۲۱۸	۱۷۲	آزمون جامع فصل چهارم
۲۱۹	۱۷۶	آزمون پایان‌سال (۱)
۲۲۱	۱۷۹	آزمون پایان‌سال (۲)

بخش سوم: پاسخنامه		
۱۸۴		پاسخنامه تشریحی
۲۲۵		پاسخنامه کلیدی
۲۲۹		فلش‌کارت

مشاوره: به جرأت همیشه گفت که اثرگذارترین درس سال دهم توی کنکور، این درسه، چرا؟ چون هر سال دو تا سؤال مستقیم از این درس میاد. دو سؤال از مبحث قافیه، پایه ثابت کنکوره.

درس قافیه نکته ریز زیاد داره. در ظاهر، کتاب درسی خیلی ساده و کوتاه توضیح داده، اما اگر به طراحی بخواد اذیت کنه، به جوری سؤال میده که بدجور گیر کنی. پس بهتره نکات ریزی رو که ارزش تست نکته دار میاد، بلد باشی. برای بازدهی بیشتر، بهتره این درس رو به سه بخش تقسیم کنی و بخونی: ۱. ردیف و قواعد قافیه ۲. تبصره قافیه و عیوب قافیه ۳. شکل‌های مختلف قافیه. بین مطالعه هر بخش حداقل یک روز فاصله بده و هر بخش رو که شروع می‌کنی، بخش قبلی رو مرور کن و البته از هر بخش تست هم بزن. ما توی درسنامه هم برای هر بخش تست و تمرین تشریحی گذاشتیم که دقیق‌تر بخونی.

مقدمات قافیه و ردیف

همان‌طور که وزن و موسیقی در شعر لازم است و از عوامل اثرگذاری شعر است: قافیه و ردیف هم در انتهای مصراع‌ها می‌آید^۱ و به زیبایی شعر می‌افزاید و گوش را نوازش می‌دهد. به مثال‌های زیر دقت کن:

• شعر دارای ردیف و قافیه است.

مثال

شب عاشقان بیدل چه شبی دراز باشد تو بیا کز اول شب در صبح باز باشد «سعدی»
 اگر همین شعر را سعدی به نحو دیگری بیان می‌کرد که قافیه و ردیف نداشت، به شکل زیر می‌شد:

شب عاشقان بیدل شب طولانی و سختی است تو بیا کز اول شب در صبح باز باشد
 می‌بینی که تأثیرگذاری موسیقی و طنین پایانی در انتهای مصراع‌ها از بین رفت. اهمیت قافیه و ردیف این‌گونه مشخص می‌شود.

تعریف: قافیه: به کلمات هماهنگ انتهای مصراع‌ها که واج‌های پایانی مشترک دارند، قافیه می‌گویند. (مثلاً «دراز - باز» در مثال بالا)
ردیف: به کلمات یکسانی که در انتهای مصراع‌ها (بعد از قافیه) تکرار می‌شود ردیف می‌گویند. (مثل «باشد» در مثال بالا)

تمرین: کلمات قافیه و ردیف را در مثال‌های زیر مشخص کنید.

«حافظ»	که سر به کوه و بیابان تو داده‌ای ما را	۱. مباد به لطف بگو آن غزال رهنا را
«مولوی»	چون زره‌سازی تو را معلوم شد	۲. آهن اندر دست تو چون موم شد
«فردوسی»	به بتخانه‌ها در برهمن نماند	۳. که ما را به هر جای دشمن نماند
«صائب تبریزی»	پیش اهل دیده ملک بی‌زوال این است و بس	۴. پامنه از حد خود بیرون کمال این است و بس
«سعدی»	نمی‌بارم گذر کردن به هر سو	۵. من از دست کمانداران ابرو

پاسخ

۱. ردیف: را / قافیه: رهنا - ما
۲. ردیف: نمود / قافیه: دشمن - برهمن
۳. ردیف: نماند / قافیه: دشمن - برهمن
۴. ردیف: این است و بس / قافیه: کمال - بی زوال
۵. ردیف: — / قافیه: ابرو - سو

ردیف

گفتیم که ردیف به کلمات یکسانی می‌گویند که در انتهای مصراع‌ها تکرار می‌شوند. چند نکته درباره ردیف بگوییم:

① یک نوع ردیف داریم که در ظاهر به کلمه قافیه می‌چسبد: به این ردیف دقت کن تا آن را جا نگذاری!

مثال

«نظامی» جان که او جوهر است و در تن ماست کس نداند که جای او به کجاست
 در این بیت «ست» ردیف است که در واقع همان کلمه «است» است که به کلمه قبلی چسبیده.

② ردیف باید به یک معنا باشد: پس اگر کلمات انتهایی به دو معنای مختلف بودند، ردیف نیستند و قافیه به حساب می‌آیند.

۱. البته گاهی هم در انتهای بیت یا انتهای نیم‌مصراع می‌آید که در ادامه توضیح می‌دهیم.

مثال:

«فردوسی»	سپاهی به مهر تو دارد روان	تو را خوردنی هست و آب روان
«عطار»	به خون بلبلان در کار شد باز	چو باز آمد به خود از بیخودی باز
«مولوی»	زان که سیری نیست می خور را مدام	زان عسب بنهاد نام می، مدام

روح
دوباره
دائم

جاری
برنده باز
نام دیگر شراب

پیش از ردیف باید قافیه وجود داشته باشد.

وقت کنیم: در موارد بالا به جور دیگر هم می‌تونی بفهمی که ردیف نداریم، اونم اینکه قبل از کلمات آخر، قافیه نداریم، ردیف باید حتماً بعد از قافیه باشد، پس اگه کلمات قبلی، قافیه نداشتند دیگه ردیف نداریم.

مثال:

«وحشی بافقی»	مرا پیوسته تلخ توست شیرین	چو مهمانی به نزهت گاه شیرین
	طعم شیرین ✘	خاتم شیرین ✘

قبل از کلمه «شیرین» قافیه نداریم، پس «شیرین» ردیف نیست.

وقت کنیم: اگر قبل از کلمه آخر قافیه داشته باشیم - لزوماً کلمه آخر ردیف نیست! بلکه باید به معنای کلمات هم دقت کنیم:

«اهلی شیرازی»	عاقبت ای دل همه یکسر گلیم	خواجه در ابریشم و ما در گلیم
	گل هستیم ✓	قالی ✓
	ردیف ✘ قافیه ✓	ردیف ✘ قافیه ✓

در این بیت چون معنی کلمات «گلیم - گلیم» متفاوت است، ردیف نداریم. اگرچه قبل از «گلیم» قافیه هم مشاهده می‌شود. ردیف باید در دو طرف به صورت یکسان تکرار شود.

اگر تلفظ کلمات در انتهای دو مصراع متفاوت باشد، ردیف وجود ندارد؛ یا اگر کلمه فقط در یک طرف باشد و در طرف دیگر تکرار نشود ردیف نداریم.

مثال:

«عطار»	کده بی‌رویت نخواهم باغ و بستان	بده جامی و جانم زود بستان
	ردیف ✘ قافیه ✓	ردیف ✘ قافیه ✓

در اینجا به ظاهر تکرار داریم ولی تلفظ فرق دارد.

مثال:

«عراقی»	گفت عشاق را مقام کجاست	عارفی زان میان به پا برخاست
	است	جزئی از کلمه برخاست

در اینجا کلمه «است» تکرار نشده است؛ پس نمی‌تواند ردیف باشد. در مصراع اول «است» برای خود کلمه «برخاست» است، اما در مصراع دوم «کجاست: کجا + است» - ردیف نداریم.

حل تست

کدام بیت دارای ردیف است؟

- ۱) چو حاتم به آزادگی سر نهاد
 - ۲) اگر صورت حال بد یا نکوست
 - ۳) ای رخ تو حسرت ماه و پری
 - ۴) به پیش عارض من گل بود خوار
- جان را برآمده خروش از نهاد
نگارنده دست تقدیر اوست
پیر بگشادی به کجا می‌پری
چنان چون خوار باشد پیش گل، خار

تست را چطور حل کنیم؟ در پیدا کردن ردیف بهتر است اول کلمه پشتی را بررسی کنیم. اگر قافیه نداشت یعنی ردیف نداریم، مراحل بررسی ردیف:

بررسی گزینه‌ها:

- گزینه ۱: کلمه یکسان انتهایی: نهاد - کلمات مقابل آخر: سر - از - قافیه ندارند - ردیف نداریم.
- گزینه ۲: کلمه یکسان انتهایی: ست - کلمات مقابل آخر: نکو - او - قافیه دارند - معنای «است» یکسان است. - ردیف
- گزینه ۳: کلمه یکسان انتهایی: پری - کلمات مقابل آخر: و - می - قافیه ندارند - ردیف نداریم.
- گزینه ۴: کلمه یکسان انتهایی وجود ندارد. - ردیف نداریم.

• کدام بیت مردّف است؟ دارای ردیف

- (۱) در میخانه را گشادم باز
 (۲) دروغی که مانده باشد به راست
 (۳) گر تجلی جمالت آرزوست
 (۴) گدا را چو حاصل شود نان شام
- داد رندان تمام دادم باز
 به از راستی گز درستی جداست
 پای تا سر دیده شو در پیش دوست
 چنان خوش بخرسید که سلطان شام

تست را چطور حل کنیم؟ اولاً «مردّف» یعنی «دارای ردیف»: ثانیاً از همان شیوه قبل استفاده می‌کنیم: ۱. به معنای کلمات انتهایی دقت کنیم. ۲. کلمات پشتی را بررسی کنیم.

بررسی گزینه‌ها:

گزینه ۱: کلمه تکرار شده: باز ← کلمات پشتی: گشادم - دادم **قافیه دارند** «باز» به معنای «دوباره» تکرار شده.

گزینه ۲: کلمه تکرار شده: - ← راست - سمت راست / جداست - جدا + است

گزینه ۳: کلمه تکرار شده: - ← آرزوست - آرزو + است / دوست، کلمه ساده است و جزء ندارد.

گزینه ۴: کلمه تکرار شده: شام ← کلمات پشتی: نان - سلطان **قافیه دارند** اما کلمه «شام» در دو معنای ۱. شب ۲. منطقه شام و سوریه آمده است که ردیف نیست.

قواعد قافیه

قبل از شروع قواعد قافیه، لازمه بری انواع واج‌ها یعنی مصوت‌ها و صامت‌ها، بری اونا رو از درس ۵ مرور کنی. برو به نگاه بنداز و مرور کن، بعد بیا اینجا.

• در قسمت اول این درس، تعریف قافیه را بیان کردیم: کلمات انتهایی مصراع‌ها (قبل از ردیف) که در واج‌های پایانی مشترک هستند. در مبحث قافیه برای اشتراک در واج‌های پایانی قواعدی تعیین کردند که باید این قواعد رعایت شود.

قاعده ۱ قافیه

وقتی مصوت بلند «ا» یا «و» در انتهای کلمات مشترک باشند.

مثلاً در کلمات «آهو - او» مصوت بلند «و» در انتها مشترک است و طبق قاعده ۱ قافیه می‌شوند، یا در کلمات «دریا - دعا» مصوت بلند «ا» در انتها مشترک است و طبق قاعده ۱ قافیه می‌شوند.

قاعده ۲ قافیه

وقتی در انتها مصوت به همراه یک یا دو صامت بعد از آن مشترک باشد. مثلاً کلمات «گوهر - تر» در انتها حروف «ر» را مشترک دارند، یا کلمات «برداشت - کاشت» در انتها «اشت» را مشترک دارند که طبق قاعده ۲ قافیه می‌شوند.

خلاصه قواعد قافیه:

قاعده ۱	یک مصوت بلند به تنهایی	(دعا- رضا) / (جادو- بو) / (ما- فردا) / (خدا- را) / (مشکیو- رو) + و
قاعده ۲	مصوت + صامت	(کوثر- ابر) / (صیاد- باد) / (دیر- تأثیر) / (یر / (گل - بلبل) / (سوز - روز) + وز
	مصوت + صامت + صامت	(نست - بت پرست) / (ست / (راند - ترساند) / (اند / (سوخت - فروخت) / (وخت / (گفت - پذیرفت) + ففت

تمرین: در مثال‌های زیر کلمات ردیف، کلمات قافیه، حروف قافیه و قاعده قافیه را مشخص کن.

۱. به معنی باز جان را آشنا کن	سزای قرب دست پادشا کن	«عطار»
ردیف:	کلمات قافیه:	حرف یا حروف قافیه:
قاعده:		
۲. چنان مهمان که با فرهنگ باشد	نه چون تو جاوداتی تنگ باشد	«فخرالدین اسعد گرگانی»
ردیف:	کلمات قافیه:	حرف یا حروف قافیه:
قاعده:		
۳. ماییم فدای جان جانباز	گستاخ و دلیبر و جسم پرداز	«مولوی»
ردیف:	کلمات قافیه:	حرف یا حروف قافیه:
قاعده:		
۴. مجنون عشق را دگر امروز حالت است	کاسلام دین لیلی و دیگر، ضلالت است	«سعدی»
ردیف:	کلمات قافیه:	حرف یا حروف قافیه:
قاعده:		
۵. چون جوانان به جنگ خو کرده	همچو شیران به حمله رو کرده	«هلالی جغتایی»
ردیف:	کلمات قافیه:	حرف یا حروف قافیه:
قاعده:		

۱. «او» بخوان اما «و» بنویس. اگر «او» بنویسیم معادل «عو» یا «وو» می‌شود درحالی که ما فقط «و» را از انتها جدا کردیم.
 ۲. می‌نویسم «ا» ولی «ا» می‌خوانیم چرا «ا» نمی‌نویسیم؟ چون «ا» معادل «ا» است و ما همزه را لازم نداریم.

۶. بهر انسان چشم من شبها گریست تا دریدم پرده اسرار زیست «اقبال لاهوری»

پاسخ

ردیف: کلمات قافیه: حرف یا حروف قافیه: قاعده:

شماره بیت	کلمات ردیف	کلمات قافیه	حروف قافیه	قاعده
۱	کن	آشنا - پادشا	ا	۱
۲	باشد	بافرهنگ - ننگ	نگ	۲
۳	—	جانباز - جسم پرداز	از	۲
۴	است	حالت - ضلالت	ت	۲
۵	کرده	خو - رو	و	۱
۶	—	گریست - زیست	یست	۲

نکات قواعد قافیه

در ظاهر قواعد قافیه ساده به نظر می آید، اما چند نکته ریز دارد که بهتر است آن‌ها را یاد بگیری تا در تست‌ها و تمرین‌ها دچار مشکل نشوی:

- مصوت بلند «ی» (ee) به تنهایی نمی‌تواند قافیه بسازد. یعنی مثلاً کلمات «قاضی - سی» نمی‌توانند با هم قافیه شوند.
- مصوت‌های کوتاه هم نمی‌توانند به تنهایی در انتهای کلمات قافیه بسازند، مثلاً کلمات «خانه - نامه» که در انتهای آنها تلفظ «ب» را مشترک دارند، با هم قافیه نمی‌شوند.
- کلمانی که در انتها به صورت «OW» تلفظ می‌شوند مثل «نو - برو - شنو - مشو و...» می‌توانند طبق قاعده ۲ قافیه می‌شوند و حروف قافیه آن‌ها به صورت «و» معادل «OW» است.

مثال:

از مکافات عمل غافل مشو گندم از گندم بروید جزو جزو «صامت بروجردی»

کلمات قافیه	واج‌ها	تلفظ
مشو	م - ش - و	Masow
جو	ج - و	jow

حروف قافیه: و + قاعده ۲ (مصوت + صامت)

خواست به ردیف «ست» باشد. باید آن را کنار بگذاری، بعد قافیه را بررسی کنی.

مثال:

چشمی که نظرباز به آن طلاق دو ابروست دائم دو دل از عشق چو شاهین ترازوست «صائب تبریزی»

ردیف: ست + کلمات قافیه: ابرو - ترازو + حرف قافیه: و + قاعده ۱

مثال:

کنون اینجا حجابی نیست جز پوست حقیقت دان که اینجا پوست هم اوست «عطار»

ردیف: - (زیرا پوست از پوست + ست تشکیل نشده است) + کلمات قافیه: پوست - اوست + حروف قافیه: وست + قاعده ۲

قبل از حروف اصلی قافیه ممکن است حروف مشترک دیگری باشد که ما آن‌ها را حساب نمی‌کنیم. فقط طبق قواعد قافیه پیش می‌رویم.

مثال:

صدا - خدا + «دا» مشترک است اما «د» را لازم نداریم + «ا» حرف اصلی قافیه است، طبق قاعده ۱

حکایت - شکایت + «کایت» مشترک است اما «ت» در انتهای کلمات کافی است + «ت» حروف قافیه است، طبق قاعده ۲

در واقع آخرین مصوت «ا و ی» را از انتهای کلمه جدا می‌کنیم، حروف قافیه از آنجا آغاز می‌شود:

مثال: خرم - کرم + خ - ر - م / ک - ر - م (آخرین مصوت «ت» است.)

حل تست

قاعده قافیه در کدام بیت متفاوت است؟

- دانه‌ای بر خاک بسپار و برو
 - بساط می ارغوانی بنه
 - عذر من بر عذار من پیداست
 - دل باقی محل نور خداست
- بعد از آن صد دانه دیگر درو
طرب ساز و داد جوانی بده
بعد از اینم چه عذر باید خواست
دل فانی از این محله جداست

تست را چطور حل کنیم؟ همه نکاتی که گفتیم را باید یکجا در ذهن داشته باشی: ۱. حواست به «ست» باشد، ۲. حواست به «OW یا ؤ» باشد، ۳. حواست به این باشد که چیزی را اضافه‌تر از حروف قافیه نگیری. ۴. حتی حواست به وجود یا عدم وجود ردیف هم باشد. بیت به بیت، خیلی دقیق، قافیه‌ها را تحلیل کن.

بررسی گزینه‌ها:

- گزینه ۱:** (برو - درو) + ؤ و (OW) حروف قافیه است. + قاعده ۲
گزینه ۲: (بنه - بده) + (beneh- bedeh) + «ه» حروف قافیه است. + قاعده ۲
گزینه ۳: (پیدااست - خواست) «ست» ردیف نیست زیرا خواست از «خوا+ست» تشکیل نشده است. + است حروف قافیه + قاعده ۲
گزینه ۴: (خداست - جداست) «ست» ردیف + خدا - جدا + «ا» انتهایی قافیه + قاعده ۱
 • قبل از «ا» حروف «ء دا» مشترک است اما به ما مربوط نیست فقط آخرین مصوت را جدا می‌کنیم و بعد از آن قافیه است.

هرگاه حروف قافیه طبق قواعد نباشد، یا در دو طرف قافیه یکسان نباشند یا حتی نوشتار متفاوت داشته باشند، می‌گوییم قافیه غلط است. چند نمونه قافیه غلط ببین!

مثال:

- عشق - صدق + شق و - دق قافیه نمی‌شوند.
- لطف - عُرف + عُرف و - رُف قافیه نمی‌شوند.
- نبی - وصی + ی به تنهایی قافیه نمی‌شود زیرا در قواعد قافیه وجود ندارد.
- ترک - سترگ + رُک و - رُگ قافیه نمی‌شوند.
- اعراض - باز + اض و از حروف متفاوتی دارند و قافیه نمی‌شوند.
- مُکَل - دَل + ل و - ل قافیه نمی‌شوند زیرا حروف متفاوتی دارند.

حل تست

قافیه در کدام بیت درست است؟

- ۱) سپر بر سر آورد شیر الهه
 ۲) بارها پوشید پی اظهار فضل
 ۳) رنج و بیماری است ما را این مقال
 ۴) چه مصر و چه شام و چه بَر و چه بحر
 علم کرد شمشیر آن ازدها
 بازگردد از پی اظهار عدل
 نیست نیکو و عظمتان ما را به فال
 همه روستایند و شیراز، شهر

تست را چطور حل کنیم؟ برای بررسی درستی و نادرستی قافیه، بهترین راه این است که حروف قافیه را دقیق بنویسیم. حتی برای هر کلمه جدا جدا. یعنی در هر کلمه، از آخرین مصوت، حروف قافیه را جدا کنیم.

بررسی گزینه‌ها:

- گزینه ۱:** الهه + اه / ازدها + ا
گزینه ۲: فضل + ضل / عدل + دل
گزینه ۳: مقال + قال + ال
گزینه ۴: بحر + حر / شهر + هر

برخی کلمات در گذشته تلفظ متفاوتی با امروزه داشتند. این قافیه‌ها را باید درست به حساب بیاوری.

مثال:

خود + در گذشته خَد تلفظ می‌شده است.
 بگفتا گر این مرد بد می‌کند
 نه با من که با نفس خود می‌کند
 کلمات قافیه: بَد - خَد + حروف قافیه: د - د + قاعده ۲

مثال:

خوردن + در گذشته خُردَن تلفظ می‌شده است.
 کمی نیست در بخشش دادگر
 فزون‌تری بخوردست آنده مخور
 کلمات قافیه: دادگر - مَخْر + حروف قافیه: ر - ر + قاعده ۲

مثال:

خوش + در گذشته خُش تلفظ می‌شده است.
 در نهان خانه عشرت صنمی خوش دارم
 کاندرا آن زلف و رخس نعل در آتش دارم
 کلمات قافیه: خُش - آتش + حروف قافیه: ش - ش + قاعده ۲

۱. ممکنه تا الان برات سؤال شده باشه که چرا قواعد قافیه این دوتاست؟ چرا «ی» قافیه نمیشه. چرا توی حکایت و شکایت، «ایت» قافیه نمیشه و... جریان اینه که این قوانین طبق تاریخ شعر فارسی وضع شده‌اند. موارد نادر و کم کاربرد به عنوان «نادرست» انتخاب میشن. اما موارد رایج درست حساب میشن. پس اصل قضیه «رواج و عدم رواج» هست. قانون موسیقایی خاصی وجود نداره ذهنت رو درگیر نکن.

یادآوری: قسمت بعدی درس رو الان شروع نکن. تا همین جا کلی مطلب سخت داشتیم، یک هفته یا چند روز تمرین کن، بعد بیا سراغ ادامه درس. چون ادامه درس، خودش بازم کلی نکته داره.

تبصره قافیه

بسیاری از قوانین و قواعد، تبصره‌هایی دارند که استثنائات آن را بیان می‌کند. در قافیه هم همین‌طور. تبصره قافیه، حروفی است که به انتهای کلمه ملحق می‌شود و ما باید آن را کنار بگذاریم تا قاعده قافیه را تعیین کنیم:

تعریف: حروف الحاقی: حروفی که به اصل کلمه قافیه اضافه شده‌اند و باید آن را کنار بگذاریم تا قاعده قافیه را بیان کنیم.

مثال:

ای دفتر حسن تو را فهرست خط و خال‌ها تفصیله‌ها پنهان شده در پرده اجمال‌ها «صائب»
 ردیف: x کلمات قافیه: خال‌ها - اجمال‌ها حروف الحاقی: ها + حروف اصلی: «ال» قاعده ۲
 + حروف الحاقی عملکردی مانند ردیف دارند، یعنی در دو طرف قافیه، به یک شکل تکرار می‌شوند و ما مثل ردیف باید آن را کنار بگذاریم تا قاعده قافیه را تعیین کنیم.
 • از این به بعد حروف قافیه را باید این‌گونه بیان کنیم:

حروف قافیه - حروف اصلی + حروف الحاقی

حروف الحاقی کدام‌ها هستند؟

برای یافتن حروف الحاقی دو راه تشخیص داریم.

راه اول

اصل کلمه را بشناسیم و باقی حروف را الحاقی حساب کنیم. یعنی چه؟
 یعنی از ابتدای کلمه، قسمت معنی‌دار کلمات قافیه را جدا کنیم و باقی را الحاقی بگیریم.

قسمت معنی‌دار { اسم یا صفت / بن فعل ماضی (مصدر بدون «ن») یا مضارع (امر بدون «ب»)

مثال:

بهاران - یاران + اصل کلمات را از ابتدا جدا کنیم + دلدان ان - یار - ان + «ان» الحاقی است + حروف قافیه - ار + ان
 می‌گریزیم - ریزیم + قسمت معنی‌دار را از ابتدای کلمات جدا کنیم + می‌گریزیم - ریزیم + «یم» الحاقی است + حروف قافیه - یز + یم
 آسوده - بوده + اصل کلمات را از ابتدا جدا کنیم + آسوده - بود ه + «ه» الحاقی است + حروف قافیه - ود + ه (ب)
 خدایی - آشنایی + اصل کلمات را از ابتدا جدا کنیم + خدای بی - آشنا بی + «بی» الحاقی است + حروف قافیه - ای + بی
 قاعده ۲ قاعده ۲ قاعده ۱

راه دوم

این راه منافاتی با راه قبلی ندارد، بلکه اگر هر دو را بلد باشی بهتر است. در این راه باید انواع حروف الحاقی را بشناسی و آن‌ها را از انتهای کلمات جدا کنی.

انواع حروف الحاقی		
ضمایر متصل	م - ت / ش - مان / تان - شان	دستم - مستم: ست + م صدایت - دعایت: ا + یت
شناسه‌ها	م ای / د ای / یم / ید / ند	رسیدی - دیدی: ید + ی می‌گوید - می‌جوید: و + ید
پسوندها	علامت جمع - تر - ترین - الف ندا - گر - نده - گار - ی - ه (ب) - ش	کائنات - ممکنات: -ن + ات زیباتر - رعنائتر: ا + تر بریده - شنیده: یده (ب) تنهایی - آشنایی: ا + بی
«ی» زینت	در قاعده ۱ بعد از «ا» و «و» می‌آید	خدای - جای: ا + ی جوی - کوی: و + ی

حال بهترین راه برای اینکه در مبحث حروف الحاقی تقویت بشوی، حل مثال‌های فراوان است.

تمرین: حروف قافیه (اصلی + الحاقی) را در مقابل هر مثال بنویس.

- مستی - دستی: _____
- بگری - جای: _____
- می‌خرد - ببرد: _____
- سروران - پیغمبران: _____
- صاحب‌دلی - گلی: _____
- اندوختن - سوختن: _____
- مرد حق‌اند - بی‌رونق‌اند: _____
- آورده‌ای - کرده‌ای: _____
- خوب‌تر - مطلوب‌تر: _____
- آسایش - آرایش: _____
- خوری - بری: _____
- افسانه‌گوی - تازه‌روی: _____

پاسخ

۱ - ست + ی

۲ - ر + ان

۳ - ق + اند

۴ - ا + پیش

۱ + ی

۵ - ل + ی

۸ - د + ه + ای

۱۱ - ر + ی

۳ - ر + د

۴ - وخت + ن

۹ - وب + تر

۱۲ - و + ی

توضیح ۸ حروف الحاقی ممکن است بیش از یکی باشد. اول «ای» را کنار می‌گذاریم «آورده» - «کرده» باز هم «ه» الحاقی است.

توضیح ۱۰ «ش» وند مصدرساز است. (گوش - خوانش - پرسش...)

توضیح ۱۱ خوری به صورت خری تلفظ می‌شود. (خود - خور - خوش به صورت خد - خر - خش هم تلفظ می‌شوند.)

حل تست

• قافیه کدام بیت الحاقی ندارد؟

- (۱) به آستین ملالَمِ مران که من به ارادت
 (۲) می‌کشم دردی که درمانیش نیست
 (۳) کسی که قصه درد مرا نمی‌داند
 (۴) گلرخا برخیز و بنشان سرو را بر طرف جوی
- نهادهام سر طاعت به آستان عبادت
 می‌روم راهی که پایانی‌ش نیست
 ز لوح چهره من یک به یک فروخواند
 روی بنمای و رخ گل را به خون دل بشوی

تست را چطور حل کنیم؟ پس از کنار گذاشتن ردیف، دو راهی را که برای الحاقی گفتیم انجام می‌دهیم. ۱. اصل کلمه قافیه چیست؟
 ۲. حروف الحاقی را کنار بگذاریم.

بررسی گزینه‌ها:

گزینه ۱: (ارادت - عبادت) ← اصل کلمه: ارادت - عبادت (اراد × عباد ×) ← قافیه: ت - ت

گزینه ۲: (درمانیش - پایانی‌ش) ← اصل کلمه: درمان - پایان ← الحاقی: یش (ضمیر)

گزینه ۳: (نمی‌داند - فروخواند) ← اصل کلمه: دان - خوان (بن مضارع از امر بدان - بخوان) ← الحاقی: د - د (شناسه سوم شخص)

گزینه ۴: (جوی - بشوی) ← اصل کلمه: جو - بشو ← الحاقی: ی (ی زینت در قاعده ۱)

یک گام فراتر:

نکات الحاقی

ت - ت در فارسی به‌عنوان ضمیر داریم، اما به‌عنوان مصدری نداریم. پس «ت = تو» رو الحاقی بگیر اما چیز دیگه‌ای اگه بود الحاقی نگیر.

مثال:

• حکایت - شکایت ← حروف اصلی: ت - ت: حروف الحاقی نداریم. اگه میگی الحاقی داریم یعنی اصل کلمات «حکای و شکای» بوده؟ بچه کجایی؟؟ حکایت و شکایت کلمات ساده هستن و الحاقی ندارن.

• سفاهت - وکالت ← حروف اصلی: ت - ت: حروف الحاقی نداریم. ت هیچ‌کاره است. اگه برداریمش «سفاه - وکال» معنا نداره.

• دعایت - صدایت ← ت الحاقی است چون ضمیر «تو» است. یعنی اگه برداریمش کلمات «دعا - صدا» اصل هستن و خیلی قشنگ قافیه میشن.

• «د» در افعال، شناسه سوم شخص است و الحاقی است. چون بچه‌ها اینو جا نندازی. توی این چند قرنی که ما تدریس کردیم، بیشترین الحاقی‌ای که بچه‌ها جا می‌ندان همینه. تو رو خدا حسابش کن.

مثال:

• می‌رود - شنود ← و + د

• بنویسد - می‌ریسد ← یس + د

• حروف الحاقی باید در هر دو طرف (کلمات قافیه) تکرار شود وگرنه الحاقی نیست:

مثال:

• آسمان - درختان ← الحاقی ندارد. ← حروف اصلی قافیه: ان

غیر قابل جداسازی ← علامت جمع

• اسیران - امیران ← «ان» الحاقی است. (چون در دو طرف آمده) ← حروف اصلی: یر

ان جمع ← ان جمع

• آهن‌گر - خوب‌تر ← «گر و تر» متفاوت هستن پس الحاقی نیستند. ← حروف اصلی: ر - ر

حروف الحاقی یکسان، نمی‌توانند به‌عنوان اساس قافیه حساب شوند:

مثال:

- یاران - عزیزان «ان» هر دو جمع است و باید الحاقی باشد. «(یار - عزیز)» قافیه غلط است و نمی‌توانیم «ان» را قافیه به حساب بیاوریم.
- روحانی - جسمانی «انی» پسوند است و باید الحاقی باشد. «(روح - جسم)» قافیه غلط است و نمی‌توانیم «انی» را به‌عنوان قافیه حساب کنیم.

چند مثال دیگر از قافیه‌های نادرست ببین:

«باغبان - پاسبان» «خندان - گریان» «خوب‌تر - نکوتر» «خوبان - غریبان» «فرهادوار - دیوانه‌وار»

حرف «ان» معانی مختلفی دارد، اگر قبل از «ان» قافیه وجود نداشت و معنای «ان» در دو طرف متفاوت بود، «ان» را قافیه می‌گیریم.

مثال:

• طبیبان - پریشان «(طبيب - پریش)» قافیه نیستند اما «ان» در دو معنای مختلف استفاده شده است. «ان» حروف اصلی قافیه
ان جمع ان حالت

• بهاران - مردان «(بهار - مرد)» قافیه نیستند اما «ان» در دو معنای مختلف استفاده شده است. «ان» حروف اصلی قافیه
ان زمان ان جمع

حل تست

• قافیه در کدام گزینه دارای تبصره است و طبق قاعده ۲ آمده است؟

- ۱) هر ابر کز آن دیار پوید / شعری چو شکر بدو بگوید
- ۲) تو را گر خیر و شر آمد دو آیت / از آنجا می‌توان کردن روایت
- ۳) تو از مردان ندیدی شادمانی / ازیرا شادی مردان ندانی
- ۴) هر که مرده است راز مردان را / در کند پس صدف کند جان را

تست را چطور حل کنیم؟ (تبصره - حروف الحاقی) (قاعده ۲ هم معلوم است) «حروف اصلی + الحاقی را با توجه به نکاتی که می‌دانیم کنار هر گزینه می‌نویسیم، جواب مشخص خواهد شد.

بررسی گزینه‌ها:

گزینه ۱: پوید - بگوید «و + ید» قاعده ۱ + تبصره

گزینه ۲: آیت - روایت «ت جدا نمی‌شود» «ت اصلی» قاعده ۲ بدون تبصره

گزینه ۳: شادمانی - ندانی «ان» «ی» قاعده ۲ + تبصره

گزینه ۴: مردان - جان «ان» را از جان نمی‌توان جدا کرد «ان» اصلی «قاعده ۲ بدون تبصره

• قافیه در کدام گزینه درست است؟

- ۱) چون بماند دیر آن باد وزان / جمله را بینی به حق لابه‌کنان
- ۲) و آن دگر نبضش که تا چون می‌چهد / و آن دگر بوی از دهانش می‌ستد
- ۳) جور سلطان را بقا کمتر بود / پس عتاب دوستان خوش‌تر بود
- ۴) بانگ صورش نشئت تن‌ها بود / نفخ تو نشو دل یکتا بود

تست را چطور حل کنیم؟ باید با دقت و جزئیات فراوان، حروف قافیه را بنویسیم، هم اصلی هم الحاقی.

بررسی گزینه‌ها:

گزینه ۱: وزان - لابه‌کنان «ان» در هر دو کلمه بیان حالت است و الحاقی است. «وز - لابه‌کن» قافیه ندارد.

گزینه ۲: می‌چهد - می‌ستد «گفتیم که «د» در فعل الحاقی است. «می‌چه - می‌ست» قافیه ندارد.

گزینه ۳: «بود» ردیف «کمتر - خوش‌تر» «تر» الحاقی است. «کم - خوش» قافیه ندارد.

گزینه ۴: «بود» ردیف «تن‌ها - یکتا» الحاقی ندارد. «ا» حرف اصلی قافیه، طبق قاعده ۱

چند نکته خارج از کتاب

نکته‌هایی که در اینجا بیان می‌کنیم: در کتاب مورد اشاره نیستند؛ اما در کنکور استفاده شده است. فراتر از سطح سال دهم و خارج از مطالب کتاب است ولی در کنکور مورد استفاده بوده است. اگر مطالب قبلی را کامل یاد نگرفته‌ای، اولویت با فراگیری آنهاست.

نکته حرفه‌ای ۱: مصوت‌های «ا» و «ی» که در انتهای کلمات می‌آیند، الحاقی محسوب می‌شوند. حتی اگر برای خود کلمه باشند. در واقع الحاقی نیستند، اما آن‌ها را الحاقی حساب می‌کنیم که قواعد قافیه به هم نریزد.

نکته: گاهی به صورت سطحی و ظاهری قافیه درونی مشاهده می‌شود اما قواعد قافیه رعایت نشده است، یعنی قافیه‌های درونی به صورت معیوب آمده‌اند. در این موارد یا می‌گوییم قافیه درونی نداریم یا می‌گوییم قافیه درونی معیوب است.

مثال:

بدنام ابد کردم، خود را و نمی‌دانم در نامه اهل دل نیکوتر از این نامی «سلمان ساوجی»
در اینجا به ظاهر «کردم - نمی‌دانم» قافیه درونی ساخته‌اند اما «م - م» الحاقی است که نمی‌تواند خودش قافیه شود. اصل کلمات «کرد - نمی‌دان» با هم قافیه نمی‌شوند. پس قافیه درونی نداریم یا معیوب است.

حل تست

• کدام بیت قافیه درونی دارد؟

- (۱) به نسیم می‌چنان کن ملکان کاتبان را
 - (۲) حال صبا گر بشنود حالی رسول من شود
 - (۳) آمدمش تشنه لب بر لب دریای وصل
 - (۴) اسیر بند گیسویت کجا در بند جان باشد
- که به هیچشان شعور از بد و نیک ما نباشد
لیکن چنین کاو می‌رود افتان و خیزان کی رسد
بر لب دریا مرا شربت آبی نداد
زهی دیوانه عاقل که در بندی چنان باشد

تست را چطور حل کنیم؟ اول هر مصراع را نصف کنیم و بعد ببینیم در انتهای قسمت‌های جدید، قافیه آمده است یا خیر.

پدرسی گزینه‌ها:

گزینه ۱: به نسیم می‌چنان کن ملکان کاتبان را	×	×
گزینه ۲: حال صبا گر بشنود حالی رسول من شود	✓	✓
گزینه ۳: آمدمش تشنه لب بر لب دریای وصل	×	×
گزینه ۴: اسیر بند گیسویت کجا در بند جان باشد	✓	×

که به هیچشان شعور از | بد و نیک ما نباشد ×
لیکن چنین کاو می‌رود | افتان و خیزان کی رسد ×
بر لب دریا مرا | شربت آبی نداد ×
زهی دیوانه عاقل | که در بندی چنان باشد ×

در گزینه «۲» قافیه درونی داریم. در گزینه «۴» قافیه در پایان دو مصراع آمده که قافیه پایانی است: اشتباه نکنی!

۳. ذوقافیتین

تعریف: «ذوقافیتین» در لغت یعنی «دارای دو قافیه». به بیتی که در انتهای مصراع‌ها دو قافیه پایانی (با ردیف یا بدون ردیف) داشته باشد، «ذوقافیتین» می‌گویند.

الگوی ذوقافیتین به شکل زیر است:

مثال:

- خداوندا در توفیق بگشای
نظامی را ره تحقیق بنمای
قافیه دوم (بق) قافیه اصلی (+ی)
- ز فضلش هر دو عالم گشت روشن
ز فیضش خاک آدم گشت گلشن «شیخ محمود شبستری»
قافیه دوم (-م) قافیه اصلی
همانند ردیف
- مقام دلگشایش جمع جمع است
جمال جان‌فزایش شمع جمع است «شیخ محمود شبستری»
قافیه دوم قافیه اصلی ردیف
(+یش) (-مع)
- با ردیف (-ن) قافیه اصلی
با ردیف (-ن) قافیه اصلی
(+یش) (-مع)

نکته: همان‌طور که مشاهده می‌کنی، هم در انتهای مصراع ذوقافیتین می‌تواند ردیف بیاید، هم بین دو قافیه ممکن است ردیف بیاید.

نکات ذوقافیتین

تست‌های ذوقافیتین جزء سخت‌ترین تست‌های مبحث قافیه است؛ زیرا نکته انحرافی زیاد دارد. اما نکته اصلی که باید دقت کنی این است: غالباً در تست‌های ذوقافیتین با قافیه دوم (پشت سری) شما را منحرف می‌کنند. اگر قافیه دوم یا پشت سری غلط باشد، بیت ذوقافیتین نیست.

مثال:

یکی از هستی خود گفت و پندار یکی مستغرق بست گشت و زَنار «شیخ محمود شبستری»
قافیه اصلی «پندار - زَنار» درست است و «ار» حروف قافیه است.

قافیه دوم «گفت - گشت» غلط است و قافیه نمی‌سازد: «ف ت - ش ت» حروف متفاوتی هستند. «این بیت ذوقافیتین نیست.»

نکته: پس در تست ذوقافیتین تمام نکاتی را که درباره قافیه‌های نادرست (عیوب قافیه) گفتیم با دقت تحلیل کن.

کلمات تکراری پشت قافیه دوم را اشتباه بگیر، آن‌ها مثل ردیف هستند و باید کلمه قبلی را بررسی کنی.

مثال:

نبارد هوا تا نگوویی بیار زمین نآورد تا نگوویی بیار
تکرار قافیه اصلی * تکرار قافیه اصلی *
«نظامی»

در اینجا کلمات اصلی «بیار - بیار» قافیه می‌سازند. معمولاً با کلمات اصلی کاری نداریم: کلمات پشت سری «تا نگوویی» تکرار است و نمی‌تواند قافیه باشد، باید برویم عقب‌تر، می‌بینیم که «هوا - نآورد» با هم قافیه نمی‌سازند «بیت ذوقافیتین نیست.»

اگر بین دو قافیه، در یک طرف کلمه یا حرفی اضافه‌تر یا کلمات متفاوت غیرتکراری بیاید، ذوقافیتین نیست.

مثال:

در این عالم آباد گردد به گنج در آن عالم آزاد گردد ز رنج
قافیه * قافیه * قافیه *
«نظامی»

در این مثال، بین دو قافیه، کلمات متفاوتی (به - ز) آمده است. پس ذوقافیتین نیست.

مثال:

سگش بر شهان دارد از آن شرف که باشد سگ آستان نجف «رضی‌الدین آرتیمانی»
این مثال در ظاهر یک مثال ذوقافیتین است؛ اما اگر دقیق آن را بررسی کنیم، می‌بینیم که میان دو کلمه، در مصراع دوم کسره (-) آمده اما در مصراع اول اینطور نیست: «آن شرف - آستان نجف» همین تفاوت کوچک باعث می‌شود که این بیت ذوقافیتین نباشد.

حل تست

• کدام بیت ذوقافیتین است؟

- ۱) نه پرکنده‌ای تا فراهم شوی / نه افزوده‌ای نیز تا کم شوی
- ۲) کواکب تو بربستی افلاک را / به مردم تو آراستی خاک را
- ۳) همان منزل است این جهان خراب / که دیده است ایوان افراسیاب
- ۴) پرو کفر و دین را وداعی بکن / به وجد اندر آ و سماعی بکن

تست را چطور حل کنیم؟ اولاً این تست بسیار سخت‌تر از تست‌های معمول در این مبحث است. ثانیاً همان‌طور که گفتیم «قافیه پشت سری را با دقت فراوان تحلیل کن.»

بررسی گزینه‌ها:

گزینه ۱: قافیه و ردیف اصلی: فراهم شوی - کم شوی «پشت سر «تا - تا» تکرار شده «پشت سر «پراکنده‌ای - نیز» قافیه نمی‌شوند.»

نه پراکنده‌ای تا فراهم شوی / نه افزوده‌ای نیز تا کم شوی
تکرار * تکرار *
✓

گزینه ۲: قافیه و ردیف اصلی: افلاک را - خاک را «پشت سر «بربستی - آراستی» قافیه نمی‌شوند. زیرا حروف قافیه متفاوت است: «ست + ی / است + ی»

کواکب تو بربستی افلاک را / به مردم تو آراستی خاک را
تکرار * تکرار *
✓

گزینه ۳: قافیه اصلی: خراب - افراسیاب «پشت سر «جهان - ایوان» قافیه می‌شوند: درست است.

همان منزل است این جهان خراب / که دیده است ایوان افراسیاب
تکرار * تکرار *
✓

گزینه ۴: قافیه و ردیف اصلی: وداعی بکن - سماعی بکن «پشت سر «را - اندر آ و» قافیه نمی‌شوند زیرا «و» در یک طرف اضافه است «ذوقافیتین نیست.»

پرو کفر و دین را وداعی بکن / به وجد اندر آ و سماعی بکن
تکرار * تکرار *
✓

افزافی

۴. قافیه در شعر نو

قافیه در شعر نو، محدودیت جایگاه ندارد. یعنی شاعر اجباری ندارد که کدام مصراع‌ها را قافیه‌دار بیاورد. بلکه در هر بخش از سروده خود دو یا چند مصراع قافیه‌دار (با ردیف یا بدون ردیف) می‌گنجاند. اما به هر حال، قافیه‌ها در انتهای مصراع‌ها هستند.

مثال

قطار می‌رود / تو می‌روی / تمام ایستگاه می‌رود / و من چقدر ساده‌ام / که سال‌های سال / کنار این قطار ایستاده‌ام / و همچنان / به نرده‌های ایستگاه رفته تکیه داده‌ام

حل تست

• قافیه در کدام شعر تو، طبق قاعده ۱ است؟

- ۱) با تنش گرم، بیابان دراز / مرده را ماند در گورش تنگ / به دل سوخته من ماند / به تنم خسته که می‌سوزد از هیبت تب / هست شب، آری، شب
- ۲) بس فراوان حرف‌ها اما / با نوای نای خود در این شب تاریک پیوسته / چون سراغ از هیچ زندانی نمی‌گیرند / میزبان در خانه‌اش تنها نشسته
- ۳) کبود بیشه پوشیده است بر تن آبی مهتاب مینایی / همان است این و می‌بینم / شب ترگونه روشن / همان افسانه و افسون رؤیایی
- ۴) درمانده‌ای ز قافله بیدل شماس / آوارهای گریخته‌ای، مانده بی‌پناه / آه / اینجا منم، منم / کز خویشتن نفورم و با دوست دشمنم

تست را چطور حل کنیم؟ اولین کار در قافیه شعر نیمایی این است که «کلمات آخر هر مصراع را مشخص کنی» چطور؟ هر مصراع با علامت «/» جدا شده است. کلمه قبلی را ببین و از بین کلمات مشخص شده، هر کدام که قافیه دارد را تعیین کن. قاعده را بگو

بررسی گزینه‌ها:

- گزینه ۱: کلمات انتهایی (قبل از /): دراز / تنگ / ماند / تب / شب ← (تب - شب) ← قاعده ۲
- گزینه ۲: کلمات انتهایی (قبل از /): اما / پیوسته / نمی‌گیرند / نشسته ← (پیوسته - نشسته) ← قاعده ۲
- گزینه ۳: کلمات انتهایی (قبل از /): مینایی / می‌بینم / روشن / رؤیایی ← (مینایی - رؤیایی) ← قاعده ۱
- گزینه ۴: کلمات انتهایی (قبل از /): شماس / بی‌پناه / آه / منم / دشمنم ← (بی‌پناه - آه) ← قاعده ۲ / (منم - دشمنم) ← قاعده ۲

قرابت معنایی: اووفا! عجب درس سنگینی بود. حق داری که دیگه بخوای استراحت کنی. ولی خب بعداً بیا به سر، بیتای مهم درس رو هم ببین. بالاخره از این‌ها هم ممکنه تست قرابت بیاد و کنکور به جای دو تست، سه تست از این به درس بده. خلاصه که زحمت و صبری که داشتی حتماً توی سال‌های بعد بهت کمک می‌کنه. و خداوند صابران را دوست دارد.

کی شعر تر انگیزد خاطر که حزین باشد / یک نکته از این معنی گفتیم و همین باشد «حافظ»

• خاطری که غمناک باشه، شعر تر نمی‌انگیزد؛ یعنی شعر تر نمی‌سراید. خلاصه که اینجا حافظ دلش گرفته و متناسب با حس و حال خودش، شعری غمناک گفته و شعرش تر و تازه و شاد نیست.

کسی دانه نیک‌مردی نکاشت / کزو خرمن کام دل برداشت «سعدی»

• هیچ‌کس دانه نیک‌مردی و جوانمردی نکاشته که تهش محصول آرزوهای دل خودش رو برداشته باشه. یعنی اگه جوانمرد باشی، نتیجه و محصولش همیشه آرزوهای دل خودت. نتیجه جوانمردی خوبه خلاصه.

طرفه می‌دارند یاران صبر من بر داغ و درد / داغ و دردی کز تو باشد خوش‌تر است از باغ و ورد «سعدی»

• شاعران قرن ششم به بعد، مقداری «خودآزاری» دارن. اونا دوست دارن که درد و غم داشته باشن، برای همین اینجا هم سعدی میگه داغ و درد که از جانب یار باشه، از باغ و گل و بوستان بهتره.

نفس باد صبا مُشک‌فشان خواهد شد / عالم پیر دگرباره جوان خواهد شد «حافظ»

• بعضی از شعرها پیام خاصی نداره، بلکه توصیف طبیعته، این بیت هم به تنهایی فقط داره میگه «بهار اومده» و باد خوش‌بو شده و عالم جوان شده.

گوهر خود را هویدا کن کمال این است و بس / خویش را در خویش پیدا کن کمال این است و بس «میرزا حبیب خراسانی»

• اصل وجود آدم، به فطرت پاکه که خودش حقایق عالم رو آشکار می‌کنه. این بیت هم میگه «خود تو، یک گوهر هستی» و باید «خودت رو پیدا کنی» یعنی فطرت و ذات اصیل خودت رو بشناسی و در نتیجه «خدا رو خواهی شناخت».

آب آتش‌فروز عشق آمد / آتشی آب‌سوز عشق آمد «سنایی»

• عشق، تناقض‌آمیزه، مثلاً هم آدم رو می‌سوزونه و هم به آدم حال میده. سنایی هم همینو میگه.

ردیف

۴۳۴. کدام ابیات فاقد «ردیف» است؟

- (الف) من قصه خویشتن بدو چون گویم
 (ب) تنگ شد از غم دل، جای به من
 (ج) مشو تا توانی ز رحمت بری
 (د) گدایی که بر خاطرش بند نیست
 (ه) خوش آنکه نگاهش به سرو پای تو باشد
- (۱) ب - ج - د
 (۲) ب - د - ه

۴۳۵. چند بیت «ردیف» دارد؟

- (الف) آن کسی را که چنین شاهی کشد
 (ب) صد انداختی تیر و هر صد خطاست
 (ج) هر که او بیدارتر پردردتر
 (د) زبان خامه ندارد سر بیان فراق
- (۱) یک
 (۲) دو
 (۳) سه
 (۴) چهار

۴۳۶. در همهٔ گزینه‌ها «ردیف» وجود دارد؛ به جز

- (۱) بیکرت آراسته حق چون پری
 (۲) شب فراق نخواهم دواج دیبا را
 (۳) جمالت آفتاب هر نظر باد
 (۴) لباس مرگ بر اندام عالمی زیباست

۴۳۷. کدام بیت دارای «ردیف» است؟

- (۱) جسم احمد را تعلق بُد بدان
 (۲) به هر جزئی به خاک از بنگری راست
 (۳) هر که دندان ضعیفی می‌کند
 (۴) ای ماه چو ابروان یاری گویی

۴۳۸. کدام بیت دارای «ردیف» است؟

- (۱) قابل این گفته‌ها شو گوش‌وار
 (۲) دوش از در میخانه کشیدند به دوشم
 (۳) بر دل خود هر که چون فرهاد کوه غم نهاد
 (۴) من که چون اهلی سگی از این درم

۴۳۹. در کدام گزینه «ردیف» وجود دارد؟

- (۱) تو حاصل نکردی به کوشش بهشت
 (۲) چو حاتم به آزادگی سر نهاد
 (۳) عشق شوری در نهاد ما نهاد
 (۴) قیامت کسی بینی اندر بهشت

(انتخابی ۱۴)

ترک است و به چوگان بزند چون گویم
 یک دل و این همه غم وای به من
 که رحمت برندت چو رحمت بری
 به از پادشاهی که خرسند نیست
 آینه‌صفت محو تماشای تو باشد

- (۳) الف - ج - د
 (۴) الف - ج - ه

سوی بخت و بهترین جاهی کشد
 اگر هوشمندی یک انداز و راست
 هر که او هشیارتر رخ زردتر
 وگرنه شرح دهم با تو داستان فراق

- (۳) سه
 (۴) چهار

تا تو سوی صانع بی چون پری
 که شب دراز بود خوابگاه تنها را
 ز خوبی روی خوبت خوبتر باد
 چه شد که کوه و زشت این قبا به قامت ماست

این تغیر آن تن باشد بدان
 هزاران آدم اندر وی هویداست
 کار آن شیر غلطبین می‌کند
 یانی چو کمان شهریاری گویی

تا که از زر سازمت من گوش‌وار
 تا روز جزا مست ز کیفیت دوشم
 از سبک‌دستی بنای عشق را محکم نهاد
 جامهٔ جان عدو از کین درم

خدا در تو خوی بهشتی بهشت
 جوان را برآمد خروش از نهاد
 جان ما در بوتۀ سودا نهاد
 که معنی طلب کرد و دعوی بهشت

قواعد قافیه

۴۴۰. در کدام بیت «قاعده قافیه» متفاوت است؟

- ۱) خوش آنکه حلقه‌های سر زلف و کنی
- ۲) اولین گام از سمند عقل را پی می‌کنی
- ۳) زان فشانم اشک در هر رهگذاری
- ۴) این چه دامی است که از سنبل مشکین داری

(خارج ۹۹)

۴۴۱. «قاعده قافیه» در کدام بیت با ابیات دیگر متفاوت است؟

- ۱) ای سر سودایی من رفته در سودای تو
- ۲) بیمار غمت را به جز از صبر دوا نیست
- ۳) دلی چو زلف تو سر تا به پا جمله شکست
- ۴) ز شراب لعل نوشین من رند بینوا را

(انسائی ۸۳)

۴۴۲. «قاعده قافیه» در کدام بیت با دیگر ابیات متفاوت است؟

- ۱) هر کس که نهد پای بر آن خاک سر کو
- ۲) شب‌ها به بزم مدعی ای بی‌مروت جا مکن
- ۳) ز صحن این چمن آن سرو قامت را تما کن
- ۴) اگر بر تن خویش سالار و میرم

(انسائی ۸۳)

۴۴۳. کدام قافیه‌ها طبق «قاعده ۱» است؟

- الف) کور را خود این قفا همراه اوست
ب) این دراز و کوتاهی کاو جسم راست
ج) از ششکاف روزن دیوارها
د) پس امیرش گفت خامش کن برو
- ۱) الف - ب ۲) الف - د ۳) ب - ج ۴) ج - د

(انسائی ۹۶)

۴۴۴. تعداد حروف مشترک قافیه در همه ابیات زیر به جز بیت _____ یکسان است.

- ۱) نگارینا دلم بُردی، فسون خوانی مکن چندین
- ۲) دیدی که از غم تو بر من چه خواری آمد
- ۳) ندهم من به تو دل گرچه بت دلبندی
- ۴) سر آن ندارد امشب که برآید آفتابی

(انسائی ۸۲)

۴۴۵. قافیه کدام بیت به شکل «مصوت + صامت + صامت + حروف الحاقی» نیست؟

- ۱) خاک دل آن روز که می‌بیختند
- ۲) آتش قهر برافروخته‌اند
- ۳) گر مستمند و با دل غمگینم
- ۴) چنان در قید مه‌رت پایبندم

(انسائی ۸۶)

۴۴۶. در کدام بیت، حروف قافیه طبق «قاعده ۲» (مصوت + دو صامت) آمده است؟

- ۱) چون ندارم من قبول و رشد غیب
- ۲) جان نیاید در نشاط الا که بر بوی حبیب
- ۳) هر آن حدیث که از عشق می‌کنند روایت
- ۴) من خاک پای آن کسم کاو خون ساغر می‌خورد

(انسائی ۹۶)

۴۴۷. حروف اصلی قافیه در کدام بیت «مصوت + صامت + صامت» است؟

- ۱) در زلف تو بند بود داد دل ما
 - ۲) پرسیدم از هلال که قدمت چرا خم است
 - ۳) بر زلف تو باید که ره شانه ببندند
 - ۴) هان ای دل عبرت‌بین از دیده عبر کن هان
- در بند گمنم بود داد دل ما
گفتا خمیدن قدم از بار ماتم است
یا مشک‌فروشان در کاشانه ببندند
ایوان مداین را آینه عبرت دان

(انسانی ۱۴۰۱)

۴۴۸. قاعده قافیه در مقابل کدام بیت نادرست آمده است؟

- ۱) ای برادر بشنوی رمزی ز شعر و شاعری
 - ۲) چون من به ره سخن فراز آیم
 - ۳) اگر محوّل حال جهانیان نه قضاست
 - ۴) در پای تو تا زلف چلیپای تو افتاد
- تا ز ما مستی گدا، کس را به مردم نشمری (قاعده ۲)
خواهم گنه قصیده‌ای بیارایم (قاعده ۲)
چرا مجاری احوال برخلاف رضاست (قاعده ۱)
بس دل که از این سلسله در پای تو افتاد (قاعده ۱)

(خارج ۱۴۰۰)

عیوب قافیه

۴۴۹. «قافیه» در کدام بیت درست نیست؟

- ۱) حلقه آن در هر آن کاو می‌زند
 - ۲) گر به تازی گوید او ور پارسی
 - ۳) زر به از جان است پیش ابلهان
 - ۴) آن امینان جمله در عذر آمدند
- بهر او دولت سری بیرون کند
گوش و هوشی کو که در فهمش رسی
زر نثار جان بود نزد شهان
همچو سایه پیش مه ساجد شدند

(انسانی ۹۵)

۴۵۰. در کدام بیت «قافیه» نادرست است؟

- ۱) آن که انکار حقایق می‌کند
 - ۲) از فراق این خاک‌ها شوره شود
 - ۳) چون تو می‌بینی که نیکی می‌کنی
 - ۴) گفت حق خود او جدا شد از بهی
- جملگی او بر خیالی می‌تند
آب زرد و گنده و تیوره شود
بر حیات و راحتی بر می‌زنی
تو بدین تزویرها هم کی رهی؟

(خارج ۹۰)

۴۵۱. «قافیه» در کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) از آن پندها بهره گیرد همی
 - ۲) هست بود همه درست به تو
 - ۳) نان من بی میانجی دگران
 - ۴) کوش تا ملک سرمدی یابی
- ز داد و دهش توشه گیرد همی
بازگشت همه به توست به تو
تو دهی رزق بخش جانوران
و آن ز دین محمدی یابی

۴۵۲. «قافیه» همه ابیات درست است؛ به جز _____.

- ۱) پس بیفتادند و خفتند آن همه
 - ۲) دید پیلای سهمناکی می‌رسید
 - ۳) گر حدیث کز بود معنیت راست
 - ۴) خم که از دریا درو راهی شود
- و آن گرسنه چون شبان اندر رمه
اولاً آمد سوی حارس دوید
آن کز لفظ مقبول خداست
پیش او چیهون‌ها زانو زند

(انسانی ۹۳)

۴۵۳. چند گروه از واژه‌های زیر می‌توانند با همدیگر «قافیه» شوند؟

- «مشق - عشق» (لب خندان - آب روان) (خلق - شرق) (هلی - دلی) (گوش - پوشش) (لرزه - مزه) (دردانه - پروانه) (سرگرداند - حیراند)
- ۱) دو ۲) سه ۳) چهار ۴) پنج

(انسانی ۹۷)

۴۵۴. «قافیه» همه ابیات نادرست است؛ به جز _____.

- ۱) قوم نوح از مکر تو در نوحه‌اند
 - ۲) تو یکی شاهی بُدی از باغ خُلد
 - ۳) سر بر آوردند از دریای حق
 - ۴) شهریار اندر پی او اسب تاخت
- دل کباب و سینه شرحه‌شرحه‌اند
چون گرفتم او مرا تا خُلد بُرد
که بگیر ای شیخ سوزن‌های حق
تا که او را در بیابانی بیافت

۴۷۰. «قافیه» کدام بیت نادرست است؟

- ۱) زان که بنمود حق به جان و دلش
- ۲) نوآگر شدند آن پری چه رگان
- ۳) صورت صدقش از دریچه فضل
- ۴) بُود سالها کز سرآیندگان

ذوقافیتین

۴۷۱. کدام بیت «ذوقافیتین» نیست؟

- ۱) اولاً از عیب خلق آزاد شو
- ۲) گر دوا را این مرض قابل بُدی
- ۳) گرچه این انعام و این توفیق هست
- ۴) ور به خرگه بگذرد بیگانسه رو

۴۷۲. کدام بیت «ذوقافیتین» نیست؟

- ۱) حوریانش طرفه رفتورو کنند
- ۲) شاعر طوس آب بسته کشته را
- ۳) جوانی سر از رای مبادر بتافت
- ۴) تارهی از حبس این فانی جهان

۴۷۳. کدام بیت «ذوقافیتین» است؟

- ۱) کودکی در پیش تابوت پدر
- ۲) حيله آموزان جگرها سوخته
- ۳) فتنه و آشوب و خونریزی مجوی
- ۴) این سخن نه هم ز دید و سوز گفت

۴۷۴. کدام بیت «ذوقافیتین» است؟

- ۱) بهشت و دوزخ این ساعت بجستیم
- ۲) دلی باید ز حق گریان و بریان
- ۳) کسی کاین قصه را افسانه خواند
- ۴) تماشا می کنم در هر دیاری

۴۷۵. کدام بیت ذوقافیتین نیست؟

- ۱) خوش است فصل بهاران شراب نوشیدن
- ۲) بی دلان، آغوش جانها وا کنید
- ۳) چون توانم نقشش آن زیبا کشید
- ۴) لیک ملاً شمس را جویا بود

۴۷۶. در کدام بیت «ذوقافیتین» به چشم می خورد؟

- ۱) اگر با پدر جنگ جوید کسی
- ۲) یکی باز را دیده بر دوخته است
- ۳) مگر کان فرومایه زشت کیش
- ۴) یکی سر برآر از گریبان غم

۴۷۷. کدام بیت «ذوقافیتین» است؟

- ۱) ناقه جسم ولی را بنده باش
- ۲) آن که از کبرش دلت لرزان بود
- ۳) میوهات باید که شیرین تر شود
- ۴) شکر یزدان را که چون او شد پدید

رمزهای حقیقت از لاش
 نوآیین بود مهر در مهرگان
 دیده فاروق را به علم و به عدل
 ندیدم کسی جز تو ز آیندگان

(انسائی ۹۲)

پس به عشق غیب مطلق شاد شو
 آخر از وی ذره ای زایل شدی
 می ندارم جانم از تحقیق دست
 حمله بیند از سنگان شیرانه او

(خارج ۹۳)

عطرش از گیسوی عنبر و زنبق
 هم غزالی پنجه کرده رشته را
 دل دردمندش به آذر بتافت
 در جهانی جان بمانی جاودان

(خارج ۹۴)

زار می نالید و برمی کوفت سر
 فعلها و مکرها آموخته
 بیش از این از شمس تبریزی مگوی
 خوابناکی هرزه گفت و باز خفت

(خارج ۹۹)

نمی بینیم از وی دست شستیم
 زبانی از رهش پرسان و ترسان
 خرد او را ز خود بیگانه داند
 به شادی می زیم بر هر کناری

(خارج ۹۵)

به روی سبزه و گل همچو آب غلتیدن
 اشک شوق قرن ها دریا کنید
 چشم من حیران شد و او را ندید
 هر کجا شمس است آنجا می رود

(انسائی ۹۴)

پدر بی گمان خشم گیرد بسی
 یکی دیده باز و پر سوخته است
 به کارش نیاید خر پشت ریش
 به آرام دل با جوانان بچم

(دی ۱۳۰)

تا شوی با روح صالح خواجه تاش
 چون شوی چون پیش تو گریان شود
 چون رسن تابان نه واپس تر رود
 در خیالش جان خیال خود بدید

(خارج ۹۰)

قافیه درونی

۴۸۵. کدام گزینه فاقد «قافیه درونی» است؟

- ۱) با آن همه بیداد او و این عهد بی‌بنیاد او
- ۲) ای دلبر و مقصود ما ای قبله و معبود ما
- ۳) من ز سلام گرم او آب شدم ز شرم او
- ۴) آمدند از آسمان جان را که باز آ الصلا

۴۸۶. در کدام گزینه «قافیه درونی» دیده می‌شود؟

- ۱) گر به هوش است خرد رو جگرش را خون کن
- ۲) گفتیم ار بس کنم و قصه فروداشت کنم
- ۳) غم را بدرانی شکم با دورباش زیر و بم
- ۴) ساقیا عربده کردیم که در جنگ شویم

۴۸۷. در همهٔ گزینه‌ها به جز _____ «قافیه درونی» وجود دارد.

- ۱) اول بگیر آن جام مه بر کفهٔ آن پیر نه
- ۲) ای قیل و ای قال تو خوش ای جمله اشکال تو خوش
- ۳) از پای این زندانیان بیرون کنم بند گران
- ۴) از خود برآمدم من در عشق عزم کردم

۴۸۸. در کدام گزینه «قافیه درونی» دیده نمی‌شود؟

- ۱) بانگ شتریان و جرس می‌نشنود از پیش و پس
- ۲) بنمای روی مه را خوش کن شب سیه را
- ۳) ای چرخ عیب‌جوییم وی سقف پرستیزم
- ۴) همچون خلیل یزدان پروانه‌وار شادان

۴۸۹. همهٔ گزینه‌ها به جز _____ دارای «قافیه درونی» است.

- ۱) این نسیم دم به دم درده بادهٔ عدم
- ۲) خوف مهل در میان بانگ بزن کالامان
- ۳) بی‌خبر بادا دل من از مکان و کان او
- ۴) رو مطلب تو محال نیست زبان را مجال

۴۹۰. در چند بیت، «قافیه درونی» دیده می‌شود؟

- الف) ای لطف بی‌کناره خوش گیر در کنارم
- ب) ای شش جهت ز نورت چون آینه است شش‌رو
- ج) هر جا که این جمال است داد و ستد حلال است
- د) جبریل پرده‌دار است مردان درون پرده
- ه) گاهم فریفت با زر گاهم به جاه و لشکر
- و) چند روی بی‌خبر آخر بنگر به بام

- ۱) سه ۲) یک

۴۹۱. در کدام گزینه «قافیه درونی» به کار رفته است؟

- ۱) ز آن سوی ای پنج حس نوبت ما پنج کن
- ۲) طالب و مظلوم را عاشق و معشوق را
- ۳) دست و دهان را بشو نه بخور و نه بگو
- ۴) ز حلق نیست نوایت ولیک حلقه‌رباست

در سینه دارم یاد او یا بر زبانم می‌رود
آتش زدی در عود ما نظاره کن در دود ما
وز سخنان نـرم او آب شـوند سـنگ‌ها
جان گفت ای نادى خوش اهلاً و سهلاً مرحباً

ورنه پاره‌ست دلم پاره کن از ساطورم
تو تمامش کنی و شرح کنی گفت نعم
تا فلفل افتد در عدم از عدل تو ای خوش‌صدا
می گلرنگ بده تا همه یک‌رنگ شویم

چون مست گردد پیر ده رو سوی مستان ساقیا
ماه تو خوش سال تو خوش ای سال و مه چاکر تو را
بر چرخ بنهم نزدیکان تا جان برآید بر علا
تا همچو خود جهان را من از جهان برآرم

ای بس رفیق و هم‌نفس آنجا نشسته گوش ما
کز ذوق آن گنه را بسیار توبه کردم
تا کی به گوشه‌گوشه از مکر تو گریزم
در آتشش نشسته تا حشر برنخیزم

چون به عدم در شدم خانه ندانم ز بام
عشرت با خوف جان راست نیاید به هم
گر دلم لرزان ز عشقش چون دل سیماب نیست
سورهٔ کهفم که تو خفته فروخوانیم

چون در بر تو میرم نغز است رستخیزم
وی روی تو خجسته از تو کجا گریزم
و آنجا که ذوالجلال است من دم زدن نتانم
در حلقه‌شان نگینم در حلقه چون درآیم
از زر چو زر بجستم وز جاه خشم کردم
بام چه باشد بگو بر فلک سبزفام

- ۳) چهار ۴) دو

کان سوی این شش جهت خسرو این هر ششم
همچو گل خوش‌کنار وقت کناران رسید
آن سخن و لقمه جو کان به خموشان رسید
هزار حلقه‌ریا را چو حلقه او بربود

۴۹۲. به جز گزینه _____ بقیه گزینه‌ها دارای «قافیه درونی» هستند.

- ۱) ملکش شدی مهیا از عرش تا ثریا
- ۲) کشتی ز رشک ما را باری چو اشک ما را
- ۳) رفتی لطیف و خرم ز آن سوز خشک و از نم
- ۴) ز آن روز و شب دریدم در عاشقی گریبان

۴۹۳. در کدام گزینه، «قافیه درونی» وجود دارد؟

- ۱) باز آمد آن سلیمان بر تخت پادشاهی
- ۲) تبریز شمس دین را از لطف لابه‌ای کن
- ۳) عاشق چو قند باید بی‌چون و چند باید
- ۴) ز آن باد سبز گردیم زان باد زرد گردیم

۴۹۴. در کدام گزینه، «قافیه درونی» دیده نمی‌شود؟

- ۱) بر بام عشق بی‌تن دیدم چو ماه روشن
- ۲) آن چهره چو آتش در زیر زلف دلکش
- ۳) دل را تمام برکن ای جان ز نیک‌نامی
- ۴) در عشق علم جهل است ناموس علم سهل است

جامع همه مطالب

۴۹۵. اطلاعات مقابل کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) اممی و امهات را مایه
- ۲) آفرینش کوردش آفریننده
- ۳) کند یاد سوگند یزدان چنان
- ۴) در آن حضرت ز سوز سینه من

۴۹۶. اطلاعات مقابل چند بیت درست است؟

- الف) تشاطاف‌زاهوا و آب دروی
ب) بگو می‌گفت چاکر بندگیتان
ج) نخست آنکه دنیا تجوید کسی
د) رحم به جان من دل‌خسته کن
- ۱) یک
۲) دو
۳) سه
۴) چهار

۴۹۷. اطلاعات مقابل کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) ای جهان را ز هیج سازنده
- ۲) به گاه نسبت او را ناصحی خوان
- ۳) اندر جهان دو چیز از دل برد محن
- ۴) ز پس این بُراق شوق بود

۴۹۸. در کدام گزینه اطلاعات نادرست آمده است؟

- ۱) پابره‌ننه تن‌برهنه می‌دوم
- ۲) باز نان را زیر دندان کوفتند
- ۳) گر سخن گوید ز مو باریک‌تر
- ۴) چو انصاری ز مژگان گرد ره رفت

۴۹۹. اطلاعات چند بیت، درست است؟

- الف) خوش آنکه شود بساط مهجوری طی
ب) سیراب‌کن بهار خندان
ج) هرچه‌شان دور دارد از در دوست
د) به طبع اهل معنی کن گوارا
- ۱) یک
۲) دو
۳) سه
۴) چهار

از زیر هفت دریا در بقا ربودی
از چشم خود می‌فکن چون در نظر کشیدی
در عشق گشته محرم با شاهدهی به سودی
تا تو ز مشرق دل چون مه سری برآری

جان را نثار او کن آخر نه کم ز موری
کز باغ بی‌زمانی در ما نگر زمانی
جانی بلند باید کان حضرتی است سامی
گر برگ را بریزی از میوه کی ستانی

بر در بمانده‌ام من زان شیوه‌های بامی
گردن بسته جان خوش در حلقه‌های دامی
تا یک به یک بدانی اسرار را تمامی
نادان علم اهل است دانای علم عامی

فـرش را نـور و عـرش را سـایه (طبق قاعده ۱)

کـاین گزینـ بود و او گزینـنده (حرف روی «ن» است)

بـه دوزخ کـنم بـندشـان جـاودان (ذوقافیتین)

هـمی نـو کـن غـم دیرینـه من (الگوی حروف اصلی مصوت + صامت است)

چـو بـوی مـیگسار و سـافر مـی (ذوقافیتین)

کـه بـادا در سـعادت زـندگیتـان (حرف «ه» روی است)

کـه داند بـدو در نماند بـسی (ذوقافیتین)

هـرچه بـود قـیر تـو وارسته کـن (الحاقی ندارد)

۳) سه
۴) چهار

هـم نوابخـش و هـم نوازنده (حرف «ه» روی است)

طـریقش زاهـدی و صالحـی دان (ذوقافیتین است)

پـا سـاده‌ای جـوان یا بـاده‌ای کـهن (قافیه درست است)

شـوق در گردنـش چـو طـوق بـود (الگوی حروف اصلی م + ص + ص است)

هـر کـه تانی می‌دهـد آنجـا روم (حرف «و» روی است)

گـشت عـقل و جـان و فـهم هوشـمند (قافیه درست است)

آن سـرش را زان سـخن نـبود خـبر (قافیه الحاقی ندارد)

بـه بـاب پـیر خـرقانی بـه او گـفت (قافیه نادرست است)

در بـزم وصال می‌کشـم پـی در پـی (قافیه طبق قاعده ۲ است)

فـریـادرس نیازمـندان (قافیه الحاقی ندارد)

گـر بهشت است خاک بر سر اوست (حرف «ت» روی است)

صـفا بـخش آن چـنان ز آلودگی‌ها (الحاقی ندارد)

۳) سه
۴) چهار

قرابت معنایی

۵۰۰ مفهوم بیت زیر با کدام گزینه قرابت دارد؟

- ۱) کسی شعر تر انگیزد خاطر که حزین باشد
- ۲) روزی که خرد سرشک رنگین ریزد
- ۳) صورت خط تو در خاطر من می‌گذرد
- ۴) چه گره وا کند از خاطر من ابر بهار
- ۵) آنشی در سینه دارم کز درون سوزناک

یک نکته از این معنی گفتیم و همین باشد؛ اندیشه چگونه رنگ شعر آمیزد باز سربرزده از خاطر من سودایی است دانه سوخته و خاطر غمناک یکی است دم به دم چون شمع مجلس دودم از سر می‌رود

۵۰۱ کدام گزینه با بیت «مردم زنده شدم، گریه بدم خنده شدم / دولت عشق آمد و من دولت پاینده شدم» قرابت مفهومی دارد؟

- ۱) آتش عشق دلم را زنده می‌دارد چو شمع
- ۲) عشق اگر خواهی برو دست از حیات خود بشوی
- ۳) عشق زنده در روان و در بصر
- ۴) جویای عشق باشد که جز درد و داغ عشق

ورنه زین سان مرده‌دل در خانه نتوانم نشست موج این دریا به گرداب فنا پیچیده است هر دمی باشی ز غنچه تازه‌تر نخل حیات را نبود حاصل دگر

۵۰۲ بیت زیر با کدام بیت، تناسب مفهومی ندارد؟

- ۱) «سر آلب ارسلان دیدی ز رفعت رفته بر گردون
- ۲) چون مرغ بر این کنگره تا کی بتوان خواند
- ۳) بس مالکان باغ که دوران روزگار
- ۴) آن که زلفش همچو سنبل تاب در سر داشتی
- ۵) گریه تو بود جنت پر کنگره بنشینم

به مرو آ تاکنون در گل تن آلب ارسلان بینی یک روز نگه کن که بر این کنگره خستیم کرده است خاکشان گل دیوارهای باغ خاک تارکش نه سر بگذاشت نه سنبل نه تاب و با تو بود دوزخ در سلسله آویزم

(هنر ۹۶)

۵۰۳ عبارت «حسودان تنگ‌نظر و عنودان بدگهر وی رابه می و معشوق و لهور و لعب کشیدند» با همه ابیات به جز بیت ... قرابت معنایی دارد. (ریاضی ۸۵)

- ۱) بیاموزمست کیمیای سعادت
- ۲) به هجران مرا سهل شد دادن جان
- ۳) مصاحب نباید مگر بهر راحت
- ۴) ز ناجنس بگریز اگر آفتاب است

ز هم صحبت بد جدایی، جدایی که سخت است دوری ز یاران جانی چو زو رنج بینی نباید به کاری تو را سایه خود بس، اگر یار خواهی

۵۰۴ کدام بیت با بیت زیر، قرابت مفهومی دارد؟

- ۱) «گر تو گرفتارم کنی من با گرفتاری خوشم
- ۲) جفا پل بود بر عاشق شکستی
- ۳) طرفه می‌دارند یاران صبر من بر داغ و درد
- ۴) تیر بلای او را جز دل هدف نباشد
- ۵) گزم باز آمدی محبوب سیم‌اندام سنگین‌دل

و خوار چون خارم کنی ای گل بدان خواری خوشم وفا گل بود بر دشمن فشانندی داغ و دردی کز تو باشد خوش‌تر است از باغ و ورد تیغ جفای او را جز جان سپر نباشد گل از خارم برآوردی و خار از پای و پای از گل

(ادبیات خارج ۱۴۰۰)

۵۰۵ بیت «سینه خواهم شرحه شرحه از فراق / تا بگویم شرح درد اشتیاق» با کدام بیت تناسب معنایی ندارد؟

- ۱) پای نهم در عدم بو که به دست آورم
- ۲) حدیث عشق جانان گفتنی نیست
- ۳) کجاست هم‌نفسی تا به شرح عرضه دهم
- ۴) دردی نبوده را چه تفاوت کند که من

هم‌نفسی تا کند درد دلم را دوا و گر گویی کسی هم‌درد باید که دل چه می‌کشد از روزگار هجرانش بیچاره درد می‌خورم و نعره می‌زنم

(طرح ۸۷)

۵۰۶ مفهوم کدام بیت با سایر ابیات تفاوت دارد؟

- ۱) تو نه مثل آفتابی که حضور و غیبت افتد
- ۲) غیبت نکرده‌ای که شوم طالب حضور
- ۳) کی رفته‌ای ز دل که تمنا کنم تو را
- ۴) هرگز وجود حاضر غایب شنیده‌ای؟

دگران روند و آیند و تو همچنان که هستی پنهان نگشته‌ای که هویدا کنم تو را کی بوده‌ای نهفته که پیدا کنم تو را من در میان جمع و دلم جای دیگر است

(زبان ۱۴۰۱)

آزمون جامع فصل اول

۵۵۶. در تحلیل شعر زیر، کدام گزینه نادرست است؟

- «شخصم به چشم عالمیان خوب منظر است
طاووس را به نقش و نگاری که هست خلق
(۱) قالب شعر قطعه است.
(۲) در هر دو بیت حذف فعل وجود دارد.
(۳) مفهوم شعر، داشتن ظاهر خوب و باطنی بد است.
(۴) در دو بیت فقط یک تشبیه وجود دارد.»

۵۵۷. کدام گزینه مربوط به استخراج «نکات زبانی» است؟

- (۱) نگاه کلی به متن از آغاز تا انجام برای کشف لحن و آهنگ
(۲) جایگاه قافیه در پایان هر مصراع
(۳) ترکیب‌سازی و کوتاهی جملات
(۴) شعر ظاهری ساده و داستانی دارد ولی نکات عمیق معرفتی در آن نهفته است.

۵۵۸. در «تحلیل متن» زیر کدام گزینه نادرست است؟

«هابدی را پادشاهی طلب کرد، اندیشید که دارویی بخورم تا ضعیف شوم؛ مگر اعتقادی که دارد در حق من زیادت کند. آورده‌اند که داروی قاتل بود، بخورد و بمرد.»

- آنکه چو پسته دیدمش همه مغز
پارسایان روی در مخلوق
(۱) پیام حکایت، نفی ریا و دورویی است.
(۲) «قاتل» در این حکایت به معنی کشنده است.
(۳) «روی در مخلوق بودن» کنایه از مانند مردم بودن است.
(۴) «پياز و نماز» کلمات قافیه هستند.

۵۵۹. کدام بیت با عبارت زیر قرابت دارد؟

«چون بشناختم که آدمی شریف‌تر خلاق است و قدر ایام همر خویش نمی‌داند، در شگفت افتادم و چون نیک بنگریستم؛ دریافتم که مانع آن، راحت اندک و نیاز حقیر است که مردمان بدان مبتلا گشته‌اند.»

- (۱) کف نیاز به درگاه بی‌نیاز برآر
(۲) ز عاجزی به تو برداشتیم دست نیاز
(۳) مکن به خاک درش، ای رقیب عرض نیاز
(۴) آن که در بند تعلق بود از روی نیاز

۵۶۰. کدام گزینه با بیت «نهنگی بچه خود را چه خوش گفت / به دین ما حرام آمد کرانه» قرابت مفهومی دارد؟

- (۱) از ما سراغ منزل آسودگی مجو
(۲) صد پرده شوخ‌تر بود از چشم، خال تو
(۳) از سردی زمانه نهال امید ما
(۴) گفتم رخ نکویت بازم کشیده سویت

۵۶۱. مفهوم بیت زیر با کدام گزینه قرابت دارد؟

- «خرده‌ای از مال دنیا در بساط هر که هست
(۱) نعمت دنیا و دنیا نزد حق بیگانه است
(۲) چنان باید که نعمت‌های دنیا
(۳) ما را اگرچه نیست ز دنیا نعیم دهر
(۴) ترک دنیا نکنی نعمت عقبی طلبی؟
- جبهه واگرده‌ای پیوسته چون گل بایدهش
هیچ عاقل مهر ورزد با چنین بیگانه‌ای؟
نسبجد پیش چشمش یک سپندان
با هرچه هست دلخوش و خندان گذشته‌ایم
این دو عالم به تو یک جای مسلم نشود

۵۶۲. با توجه به متن زیر کدام گزینه نادرست است؟

«شنیدم خلیفه‌ای خوابی دید، بر آن جمله که پنداشتی که همه دندان‌های او بیرون افتادی به یک بار. بامداد، خواب‌گزاری را بخواند و پرسید که: تعبیر این خواب چیست؟ معبر گفت: زندگانی امیر دراز باد، همه اقربای تو پیش از تو بمیرند، چنان که کس از تو باز نماند.»

(۱) نویسنده افتادن دندان‌ها را به مرگ عزیزان نسبت داده است.

(۲) بین «خواب‌گزار، تعبیر و معبر» شبکه معنایی وجود دارد.

(۳) «را» در کاربرد حرف اضافه است.

(۴) متن از کتاب قابوس‌نامه انتخاب شده است.

۵۶۳. مفهوم مقابل عبارت «آب و گل تو را نیکو سرشته‌اند، اما لگد کم خورده است.» در کدام گزینه آمده است؟

(۱) سرشت تلخ چو دارد درخت اگر آبش ز جوی خلد دهی تیره‌رنگ و تلخ‌بر است

(۲) عقل گفت این مرتبت از چیست؟ وین قدر از کجا گفتم از خورشید دانش ز آسمان تربیت

(۳) تربیت خواهم ز فیضت چون ز فیض تربیت آهن شمشیر استعداد جوهر یافته

(۴) درخت تلخ ز پیوند تربیت در باغ به میوه شکرین جاودانه بارور است

۵۶۴. معنی واژه‌های «اقربا، هایل، ملاح و خستن» در کدام گزینه درست آمده است؟

(۱) نزدیکان - ترسناک - ناخدا - مجروح کردن

(۳) عجایب - ترسیدن - کشتیبان - آزردهن

(۲) خویشاوندان - مانع - نمکی - ناتوانی

(۴) دورترها - جداکننده - بانمک - زخمی

۵۶۵. کاربرد واژگان کدام گزینه همگی امروزه رایج است؟

(۱) دو چشم شب، ز درد دل نمی‌خفت

(۲) چون مراقب باشی و گیری رسن

(۳) کودک اشک من شود خاک‌نشین ز ناز تو

(۴) آن خال که بر گوشه چشم است تو را نمی‌یارسست با کس درد دل گفت

حاجتت نبود قیامت آمدن خاک‌نشین چرا کنی کودک نازدیده را

خال لب خوبان به زنج بیرون برد

۵۶۶. نوع خوانش کلمه «سیر» در کدام گزینه متفاوت است؟

(۱) به وقت راه سپردن همی وفا نکند

(۲) دل من از سیاهی دادن تو سیر آمد

(۳) شد نمایان زخمم از سیر خیابان بهشت

(۴) سیر جسم خشک بر خشکی فتاد

به سیر مرکب تو بر سپهر سیر قهر

دل تو سیر نگشت از سپیدکاری خویش

دل به سیر کوچه‌باغ زلف یارم می‌کشد

سیر جان پا در دل دریا نهاد

۵۶۷. با توجه به «قلمرو فکری»، مفهوم مقابل کدام گزینه نادرست است؟

(۱) اسب تازی در طویله گر ببندی پیش خر

(۲) سر به خاک آورد امروز آن که افسر داشت دی

(۳) خون در تلاش جامه الوان نمی‌خورم

(۴) هیچ نقاشت نمی‌بیند که نقشی بر کند

رنگشان همگون نگردد طبعشان همگون شود (تأثیر هم‌نشین)

تن به دوزخ برد امسال آن که گردن بود پار (ناپایداری قدرت)

سالی بس است کعبه‌صفت یک قبا مرا (قناعت و مناعت طبع)

و آن که دید، از حیرتش کلک از بنان افکنده‌ای (سختی‌های راه عشق)

۵۶۸. «حس و حال» حاکم بر کدام گزینه متفاوت است؟

(۱) با من بگو تا کیستی، مه‌ری؟ بگو ماهی؟ بگو

(۲) گل آرزوی من بین که خزان جاودانی است

(۳) همچنان برگ درختان خزان بی‌خانم

(۴) پرفشانی‌های چندین ناله‌ام اما چه سود

از دل افسرده جزو کوه‌سارم کرده‌اند

۵۶۹. «وزن و حس و حال عاطفی» کدام گزینه درست آمده است؟

(۱) سخن‌ها کند با من از روی دوست

(۲) چو رنگ از رخ روز، پرواز کرد

(۳) گفت تیری با کمان روز نبرد

(۴) سروی شدم به دولت آزادگی که سر

ز گیسوی او بشنوم سوی دوست (اندرزی)

شباویز نالییدن آغاز کرد (حماسی)

کاین ستم‌کاری تو کردی، کس نکرد (روایی و داستانی)

با کس فرونی‌آورد این طبع سرکشم (طرب‌انگیز و شاد)

۷۰۵. کدام گزینه با بیت زیر قرابت مفهومی دارد؟

«چرخ از دهنم نواله در خاک افکنند

(۱) هزار لقمه ندارد زبان در آگاهی

(۲) بر به هر چه تو داری بخور دریغ مدار

(۳) به صد امید به نخل تو کرده‌ام پیوند

(۴) تا رسیدیم که از یار به کامی برسیم

دولت قدحم پیش لب آورد و بریخت»

به هوش باش که یک لقمه بی‌خبر نخوری

که بی‌دریغ زنده روزگار تیغ هلاک

بریدن از تو به ناکام مشکل است مرا

ناگهان برق جدایی دل ما را افسرد

آزمون پایان سال (۱)

۷۰۶. کدام گزینه دربارهٔ نثر فارسی در «سده‌های پنجم و ششم» درست است؟

(۱) این دوره یکی از ادوار ضعف و افول نثر فارسی است.

(۲) در این دوره، تألیف کتاب در موضوع‌های گوناگون علمی رواج یافت.

(۳) در این دوره نثر ساده از رونق افتاد و نثر مصنوع رایج شد.

(۴) یکی از مسائل تاریخ نثر این دوره، توجه نویسندگان به عربی‌نویسی بود.

۷۰۷. کدام گزینه از «ویژگی‌های سبکی» سدهٔ پنجم و ششم است؟

(۱) کاهش دشواری متون و حرکت به سوی سادگی و روانی کلام

(۲) کاربرد بیشتر لغات مهجور نسبت به دوره‌های قبل

(۳) بی‌توجهی به آرایه‌های ادبی

(۴) به‌کارگیری ردیف‌های فعلی و اسمی دشوار در شعر

۷۰۸. با توجه به ویژگی‌های کلی نثر «سده‌های پنجم و ششم» کدام گزینه به این دوره شباهت دارد؟

(۱) جز پروانهٔ دیوانه به کار نباید که عاقل جز نظاره را نباید پر و بال فرو گذاشتند و دست از صید و صیادی برداشتند.

(۲) شنیدم که درویشی و توانگری وقتی قصد خانهٔ خدای کردند و گویند که آن توانگر رئیس بخارا بود و مردی سخت منعم بود.

(۳) و چون تو با کسی خوبی کنی بنگر که در وقت خوبی کردن هم چندان که بدان کس رسد در دل تو خوشی و راحت پدید آید.

(۴) اما رنج هیچ‌کس ضایع مکن و همه کس را بسزا حق شناس باش، خاصه قرابت خویش را، چندان که طاقت باشد با ایشان نیکویی کن.

۷۰۹. بر اساس «تقسیم‌بندی سبک نظریهٔ ارسطو» کدام گزینه نادرست است؟

(۱) سبک‌ها را بر اساس قلمرو دانشی، می‌توان به علمی و فلسفی و... تقسیم‌بندی کرد.

(۲) بر اساس هدف، سبک‌ها را می‌توان به تعلیمی و فکاهی و... تقسیم‌بندی کرد.

(۳) سبک‌ها را بر اساس موضوع و نوع می‌توان به سبک عالمانه و عامیانه تقسیم‌بندی کرد.

(۴) بر اساس محیط جغرافیایی، سبک‌ها را می‌توان به آذربایجانی و سبک عراقی تقسیم‌بندی کرد.

۷۱۰. از نظر قلمرو ادبی کدام گزینه به «سبک خراسانی» نزدیک‌تر است؟

(۱) اشک غماز من از سرخ برآمد چه عجب

(۲) همچنان کز ستارگان خورشید

(۳) خامه در نامه اگر شرح دهد حال دلم

(۴) رنگین‌سخن آن به که بسازد به خموشی

خجل از کردهٔ خود پرده‌دری نیست که نیست

خواججه پیداست از همه اقربان

از سر تیغ زبانش بچکد خون سیاه

طاووس همان به که نبیند پر و بالش

۷۱۱. کدام گزینه از نظر فکری به «سبک خراسانی» شباهت ندارد؟

(۱) همه چون من فدای می‌ر منند

(۲) هر آنچه از هنر و فضل و مردمی خواهی

(۳) جلوه‌گاه رخ او دیدهٔ من تنها نیست

(۴) ز خون بر در دژ همی موج خاست

همه از بهر او زنند حمام

تمام یابی از آن خسرو ستوده‌شیم

ماه و خورشید هم این آینه می‌گردانند

که دانست دست چپ از دست راست

۷۱۲. با توجه به دوره و ویژگی‌های کتاب «التفهیم» کدام ویژگی با این کتاب تناسب ندارد؟

(۱) لغات کم‌کاربرد فارسی در مقایسه با دوره‌های بعد

(۲) تکرار فعل یا اسم به حکم ضرورت معنا

(۳) بهره‌گیری کمتر از لغات عربی

(۴) تمثیل و استشهاد به آیات و احادیث و اشعار

۷۱۳. آرایهٔ مقابل کدام گزینه نادرست است؟

(۱) بر آن هر صورتی رخشان ز مشک لعل‌گون صدره

(۲) کنون هر صورتی دارد ز رنگ زعفران جامه

(۳) گه ولادتش ارواح خوانده سورهٔ سور

(۴) مشک از هلال انگیختی وز لاله عنبر بیختی

بر آن هر پیکری تابان ز لعل مشکبوی افسر (موازنه)

کنون هر پیکری دارد ز شاخ کهربا زیور (ترصیع)

ستار بست ستاره سماع کرد سما (جناس)

وز مه فرود آویختی کرده به چنگ اندر عجین (سجع)

۷۱۴. کدام گزینه «موازنه» دارد؟

- ۱) عهدی که کردی ای پسر با من تو ای جان پدر
- ۲) این چه جمال است و ناز کز تو در ایام توست
- ۳) همت کروبیان شعبده دست توست
- ۴) ماه شب گمرهان عارض زیبای توست

۷۱۵. در کدام گزینه «جناس» وجود ندارد؟

- ۱) ندارم خواب تا پُرخواب دارد نرگس جادو
- ۲) تا جنون نقد بهار عشرتم در چنگ داشت
- ۳) سالک راه فنا را می‌گذارد رشک شمع
- ۴) شاهان اگرچه بنده ملکشاه را بدند

۷۱۶. در کدام گزینه «جناس تام» به کار رفته است؟

- ۱) دوش در میکسده بودیم امروز
- ۲) گه پیشش از تواضع چون نعل مرکبش
- ۳) از نوای چنگ و بربط بزم تو خالی مباد
- ۴) ای گل فروش گل چه فروشی به جای سیم

۷۱۷. در همهٔ گزینه‌ها دو نوع «سجع» وجود دارد؛ به جز

- ۱) گوش تویی دیده تویی وز همه بگزیده تویی
- ۲) روشنی روز تویی شادی غم‌سوز تویی
- ۳) ای علم عالم نو پیش تو هر عقل گرو
- ۴) ای دل آغشته به خون چند بود شور جنون

۷۱۸. ترتیب آرایه‌های «جناس، سجع، موازنه و واژه‌آرایی» در کدام گزینه درست است؟

- الف) مدارباک ز کیدمدو که در همه وقت
 - ب) نه قنوت را مجالسی در مزاجم
 - ج) خنده کز دل نیست چون سوفار، نتواند گشود
 - د) اگر پابست سر گردد وگر دیده بصر گردد
- ۱) الف - د - ب - ج ۲) د - الف - ج - ب

۷۱۹. آرایهٔ مقابل کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) ای گنبد زنگارگون ای پرچنون پرفنون
- ۲) چشم تو خورشید و قمر گنج تو پر در و گوهر
- ۳) بهمن کنون زرگر شود برگ رزان چون زر شود
- ۴) گلبن چو تخت خسروان لاله چو روی نیکوان

۷۲۰. در کدام گزینه «هجای کشیده» وجود ندارد؟

- ۱) می‌رسد آزار بدگوهر به نزدیکان فزون
- ۲) تا چو طوطی از سخن کردند شیرین کام من
- ۳) چون علم در حلقهٔ جمعیتیم تنها همان
- ۴) بر ندارد پیچ و تاب شوق دست از رشتهام

۷۲۱. در کدام گزینه هیچ کلمه یا عبارتی وجود ندارد که با «حذف همزه» خوانده شود؟

- ۱) آفتاب عقل صائب در زوال آورد روی
- ۲) هست از روز ازل با پیچ و تاب آمیزشی
- ۳) مزرع امید من از سیرچشمی تازه‌روست
- ۴) قطره گردد گوهر غلطان در آغوش صدف

زنهار بر جانم مخور مشکن تو آن میثاق را
وین چه کمال است و باز کز شرف نام توست
سرمهٔ روحانیان خاک کف پای توست
سرو دل عاشقان قامت رعنا ی توست

ندارم تاب تا پرتاب دارد سنبل مشکین
طفل اشکی هم که می‌دیدم به دامن سنگ داشت
کاو به یک شب راه هستی را به پایان می‌برد
زبینه بنده صد چو ملکشاه شاه را

سرخوش از منزلت دوش شدیم
قد خم همی‌پذیرد هر ماه ماه را
تا خروش چنگ ساز غلغل بربطزن است
وز گل عزیزتر چه ستانی به سیم گل

یوسف دزدیده تویی بر سر بازار بیا
ماه شب‌افروز تویی ابر شکر بار بیا
گاه میا گاه مرو خیز به یک بار بیا
پخته شد انگور کنون غوره میفشار بیا

مدار دور فلک بر مدار رای شماست
نه دانش را وقوفی در علاجم
عقدهٔ پیکان زهرآلود از دل تیر را
سنایی‌وار در میدان همه ذاتش زبان گردد

- ۱) الف - د - ب - ج ۲) د - الف - ج - ب
۳) ب - ج - د - الف ۴) الف - ب - ج - د

هم تو شریف و هم تو دون هم گمراه و هم رهنمون (سجع)
جود تو هنگام سحر هم بر حذر هم بر شجر (موازنه)
صحرا ز بیم اصر شود چون چرخ در چادر شود (جناس)
بلبل ز ناز گل نوان وز چوب خشک بی‌روان (تکرار)

نوبر زخم از نیام خود بود شمشیر را
نی به ناخن می‌کند شیرینی شکر مرا
برنمی‌آرد ز وحدت کثرت لشکر مرا
گرچه لاغر می‌کند نزدیکی گوهر مرا

سایهٔ داغ جنون افتاد تا در سر مرا
چون میان نازک خوبان، رگ جان مرا
شبنمی سیراب دارد باغ و بستان مرا
دل تپد در سینه دایم سیر دریا کرده را

۷۲۲. «شکل هجاهای» کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) مرا دست به سر بود خون به دامان (U - - U - - U - - U - -)
- ۲) تو آن شبرنگ تازی را به میدان چون برانگیزی (U - - - U - - - U - - - U - - -)
- ۳) نشود جان ز غم آزاد و دل آرام نگیرد (U U - - U U - - U U - - U U - -)
- ۴) می‌سرایم قصه‌ای از ساز او (U - - - U - - - U - -)

۷۲۳. کدام مصراع به شکل «U - - - U - - - U - - -» است؟

- ۱) هر چه کردی نیک و بد فردا به پشت آورند
- ۲) گفت هنگامی یکی شهزاده بود
- ۳) گفت کسی با دگری راز خویش
- ۴) از کجا گویم که از سر تا به پایش

۷۲۴. «علائم هجایی» بیت زیر در کدام گزینه آمده است؟

- چه نصیبی است کز آن چشمه نوشینم هست چه بلایی است کز آن قامت و بالایم نیست
- ۱) U - U - U U - - U - U - U U
 - ۲) U U - - U U - - U U - - U U - -
 - ۳) U U - - U U - - U U - - U U - -
 - ۴) U U - U - U - - U U - - U U - -

۷۲۵. کدام گزینه از تکرار چهار بار «U U - -» تشکیل شده است؟

- ۱) دل ز میان جان و دل قصد هوات می‌کند
- ۲) ای دل و جان عاشقان گم شده در کمال تو
- ۳) می‌کشد آن شه رقی می‌دل به کفش چون قلمی
- ۴) تا برآمد صبح پیری پایم از رفتار ماند

۷۲۶. «قافیه» کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) دل پادشاهان شه خسران
- ۲) چو جودش بیارد نیارد امل
- ۳) چو از مکه پیغمبر ابطحی
- ۴) بدو تاز به بادا دل دوستان
- ۱) که رایش بلند است و بختش جوان
- ۲) چو تیغش بخندد بگیرد اجل
- ۳) به یثرب شد و کار دین شد قوی
- ۴) چو برگ گل سرخ در بوستان

۷۲۷. الگوی «حروف اصلی قافیه» در کدام گزینه متفاوت است؟

- ۱) سخن را بیاراست خواهم همی
- ۲) چو گلشاه و چون ورقه تیزمهر
- ۳) دل هر دو بر یکدگر گشت گرم
- ۴) ز دل دادن آن دو سرو سبھی
- ۱) جمال از خرد خواست خواهم همی
- ۲) نبود و نپرورد گردان سپهر
- ۳) روانشان پر از مهر و آرم و شرم
- ۴) ز احوالشان یافتند آگهی

۷۲۸. کدام گزینه «ذوقافیتین» است؟

- ۱) گه از زلف این، آن گشادی گره
- ۲) هنور آلت عقد ناکرده راست
- ۳) بدین روی غافل بدنند آن گروه
- ۴) تو را جای روبم به گیسوی خویش
- ۱) گه از جعد آن، این ربودی زره
- ۲) که از هر سوی غفل و نعره خاست
- ۳) که در کین ز کس نامدیشان ستوه
- ۴) تو را دانم اندر جهان شوی خویش

۷۲۹. اطلاعات مقابل کدام گزینه نادرست است؟

- ۱) دل آن دو بیچاره دلشده
- ۲) به سوی پدرشان شد این آگهی
- ۳) درفشان یکی ماه دو هفته دید
- ۴) چینی گفت آنگه به فرمانبران
- ۱) همه روز بودی چو آتشکده (قافیه درست است.)
- ۲) که خمیده گشت آن دوسروسبھی (صامت «ه» حرف روی است.)
- ۳) همه بر گل و لعل بشکفته دید (قافیه نادرست است.)
- ۴) بیارید هین بدره‌های گران («ان» حرف اصلی است.)

۷۳۰. «قافیه درونی» در کدام گزینه درست است؟

- ۱) کسی با شوق روحانی نخواهد ذوق جسمانی
- ۲) دل از ما می‌کند دعوی سر زلفت به صد معنی
- ۳) به گاه دیدن از دیدن به گاه گفتن از گفتن
- ۴) همی دانم من ای دلبر که هستم من غریب ایدر
- ۱) برای گلبن و گلشن رها کن من و سلوی را
- ۲) چو دل‌ها در شکن دارد چه محتاج است دعوی را
- ۳) چو کوران بی‌بصر گردد چو گنگان بی‌زبان گردد
- ۴) ببینی محلم فردا شتران بر شتر بندد

۴۲۳. **گزینه ۱** یکی از ویژگی‌های ادبی شعر این دوره استفاده بیشتر از آرایه‌های ادبی است که در گزینه ۱ آرایه‌های بیشتری نسبت به گزینه‌های دیگر وجود دارد.

۴۲۴. **گزینه ۲**

۴۲۵. **گزینه ۴** مدحی است و مدح در این دوره رونق زیادی ندارد.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** شکایت از روزگار
گزینه ۲: رواج حس دینی
گزینه ۳: رواج مفاخره

۴۲۶. **گزینه ۳** کشف‌الاسرار از نثرهای موزون است که تحت تأثیر خواجه عبدالله نوشته شده است.

۴۲۷. **گزینه ۱** در گزینه ۲ به بخش پوششده خطایی اشاره شده است، گزینه ۳ با خدایی را سزایی مرتبط است و در گزینه ۴ به از ادراک خلق جدایی اشاره کرده است.

۴۲۸. **گزینه ۳** **بررسی موارد:**

ب در خرقة آتش زدن نوعی ترک تعلق کرده است؛ زیرا خرقة نماد هویت یک عارف و صوفی است.

ه کسی که به مقام و مرتبه دوست راه بیابد می‌تواند به دیگران این راه را نشان دهد و به مقام ارشاد برسد.

د آه و گریه شبانه بالاخره به ثمر می‌رسد.

ج حرف اگر می‌زنی از کسی تقلید نکن، حرف خودت را بزن.

الف شاعر می‌گرید تا مگر محبت دوست را به دست آورد.

۴۲۹. **گزینه ۳** وقتی که عاشق چیزی ندارد بهای بوسه معشوق، جان عاشق است. مفهوم مشترک سایر ابیات: امیدواری بنده به عفو و رحمت خداوند

۴۳۰. **گزینه ۲** توجه به مقاصد ارزشمند و دل نیستن به بی‌ارزش‌ها مفهوم مشترک ابیات: مناعت طبع و بلندنظری و پرهیز از چاپلوسی و مداحی اهل قدرت

۴۳۱. **گزینه ۳** مفهوم مشترک بیت صورت سؤال و گزینه ۳: اشاره به مقام بالای انسان دارد که به این دنیای مادی تعلق ندارد و باید به اصل الهی خود برگردد.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** گله از بخت و گرفتاری خود
گزینه ۲: اشاره به مقام و دانش خود که اگر روزگار عادل بود شاعر مقام بالایی کسب می‌کرد.
گزینه ۴: روزگار به کام افراد بزرگ نیست.

۴۳۲. **گزینه ۴** مفهوم مشترک دعوت به سکوت و پراسخن باعث آسیب می‌شود

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** کسی که حرفی ارزشمند برای گفتن ندارد، بهتر است سکوت کند.
گزینه ۲: گاهی اوقات نقص‌ها باعث رشد و کمال می‌شوند.
گزینه ۳: عاشق دائم ذکر معشوق را بر زبان دارد.

۴۳۳. **گزینه ۱** کسی که با دیگران مهربان است امیدواریم خداوند به او لطف کند. مفهوم مشترک سایر ابیات: توصیه به واگذار کردن کارها به خداوند و توکل به او

پاسخ درس ۱۱

۴۳۴. **گزینه ۳** بیت «الف»: «گویم» در مصراع اول فعل است و در مصراع دوم به معنی «گوی» بازی چوگان است و تفاوت معنی دارند و جناس تام هستند؛ به این دلیل قافیه می‌شوند.

بیت «ج»: «بری» در مصراع اول به معنی دوری و پرهیز کردن است و در مصراع دوم فعل است و از مصدر «بردن» ساخته شده است.

بیت «د»: فعل «نیست» در مصراع اول به معنی «وجود ندارد» است و در مصراع دوم فعل اسنادی است به این دلیل جناس تام می‌شوند و قافیه هستند.

بررسی سایر موارد:

الف «به من» ردیف است.

ه «باشد» ردیف است.

۴۳۵. **گزینه ۱** **بررسی موارد:**

الف «گشده» و «گشده» قافیه هستند.

ب «خطاست» از دو کلمه تشکیل شده است اما در مصراع دوم کلمه قافیه «راست» است؛ به این دلیل ردیف وجود ندارد و حروف اصلی قافیه «است» است.

ج کلمات قافیه «پر دردتر» و «رخ زردتر» است و بیت ردیف ندارد و «تر» الحاقی است.

د «فراق» ردیف است زیرا تفاوت معنایی ندارند.

۴۳۶. **گزینه ۱** «پری» در مصراع اول به معنی فرشته است و در مصراع دوم به معنی پریدن است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۲:** «را» ردیف است.
گزینه ۳: «باد» در هر دو مصراع به معنی فعل دعایی است.
گزینه ۴: «است» ردیف است.

۴۳۷. **گزینه ۴** در این بیت «گویی» در هر دو مصراع به معنی «گویا» است و ردیف محسوب می‌شود.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** «بدان» در مصراع اول مخفف «به آن» است و در مصراع دوم فعل امر دانستن است.
گزینه ۲: در این بیت کلمه «راست» با دو کلمه «هویداست» قافیه شده است و ردیف وجود ندارد.
گزینه ۳: «می‌کند» و «می‌کند» قافیه هستند.

۴۳۸. **گزینه ۳** «نهاد» در هر دو مصراع فعل «نهادن» است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** «گوش‌وار» به معنی مانند گوش و «گوشواره» به معنی گوشواره است.

گزینه ۲: «دوش» در مصراع اول به معنی «کتف» است و در مصراع دوم به معنی «دیشب» است.

گزینه ۴: «درم» به معنی «درگاه» است و در مصراع دوم از فعل دریدن است.

۴۳۹. **گزینه ۳** «نهاد» در هر دو مصراع از فعل «نهادن» است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** «بهشت» در مصراع اول «جنت» و در مصراع دوم از فعل هشتن به معنی نهادن است.
گزینه ۲: «نهاد» در مصراع اول فعل است و در مصراع دوم به معنی سرشت و نهاد بشری است.
گزینه ۴: «بهشت» در مصراع اول «جنت» است و در مصراع دوم از فعل هشتن است.

۴۴۰. **گزینه ۱** کلمات قافیه: «وا و رها» و مصوت بلند «ا» حرف اصلی طبق قاعده ۱ است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۲:** کلمات قافیه «پی و طی» است و حروف اصلی «ی» طبق قاعده ۲ است.

گزینه ۳: کلمات قافیه «رهگذاری و غباری» است و حروف اصلی «ار» و حروف الحاقی «ی» است.

گزینه ۴: کلمات قافیه «مشکین و مسکین» و حروف اصلی «ین» طبق قاعده ۲ است.

۴۴۱. **گزینه ۳** کلمات قافیه «شکست و دست» است و حروف اصلی «ست» طبق قاعده ۲ است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** کلمات قافیه «سودای و پای» است و «ی» میانجی الحاقی و مصوت بلند «ا» طبق قاعده ۱ اصلی است.

گزینه ۲: کلمات قافیه «دوا و مرا» و حرف اصلی مصوت بلند «ا» است.

گزینه ۴: کلمات قافیه «بی‌نوا و ما» است و حرف اصلی مصوت بلند «ا» است.

۴۴۲. **گزینه ۴** کلمات قافیه «میرم و خیرم» حروف اصلی «یر» و «م» الحاقی است و قاعده قافیه ۲ است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** کلمات قافیه «کو، کو» به دلیل تفاوت معنایی و مصوت بلند «و» طبق قاعده ۱ حرف قافیه است.

گزینه ۲: کلمات قافیه «جا و ما» و حرف اصلی مصوت بلند «ا» است.

گزینه ۳: کلمات قافیه «تمنا و تماشا» و حرف اصلی مصوت بلند «ا» است.

۴۴۳. **گزینه ۱** بیت «الف»: کلمات قافیه «او، خو» و حرف اصلی قافیه مصوت بلند «و» است.

بیت «ب»: کلمات قافیه «را، خدا» و حرف اصلی «ا» است.

بررسی سایر موارد:

ج کلمات قافیه «دیوارها و اسرارها» است و «ها» الحاقی و «ار» حرف اصلی است.

ز کلمات قافیه «برو، گرو» است و حروف اصلی «و» است.

۴۴۴. **گزینه ۳** کلمات قافیه «دلبندی و پیوندی» است و «ی» الحاقی و «ند» حروف اصلی طبق الگوی «مصوت + صامت + صامت» است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** کلمات قافیه «خوانی، زبان‌دانی» است و مصوت بلند «ی» الحاقی و «ان» طبق الگوی مصوت + صامت حروف اصلی است.

گزینه ۲: کلمات قافیه «خواری و دوستداری» است و مصوت بلند «ی» الحاقی و «ار» حروف اصلی طبق الگوی مصوت + صامت است.

گزینه ۴: کلمات قافیه «آفتابی و خوابی» است و مصوت «ی» الحاقی و حروف اصلی «اب» طبق الگوی «مصوت + صامت» است.

۴۴۵. **گزینه ۳** کلمات قافیه «غمگینم و چندینم» است و «م» الحاقی و «ین» حروف اصلی طبق الگوی مصوت + صامت است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** کلمات قافیه «می‌بیختند و ریختند» است و حروف اصلی «یخت» و حروف الحاقی «ند» است.

گزینه ۲: کلمات قافیه «افروخته‌اند و سوخته‌اند» است و حروف اصلی «وخت» و حروف الحاقی «اند» است.

گزینه ۴: کلمات قافیه «پایبندم و کمندم» است و حروف اصلی «ند» و حروف الحاقی «م» است.

۴۴۶. **گزینه ۱** کلمات قافیه «غیب و عیب» است و حروف اصلی «ب» است که طبق الگوی سؤال است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۲:** کلمات قافیه «حبیب و عندلیب» است و حروف اصلی «ب» طبق الگوی مصوت + صامت است.

گزینه ۳: کلمات قافیه «روایت و حکایت» است و حروف اصلی «ت» طبق الگوی مصوت + صامت است.

گزینه ۴: کلمات قافیه «می‌خورد و می‌آورد» است و حروف الحاقی «د» و حروف اصلی «ر یا ر» است که طبق الگوی مصوت + صامت است.

۴۴۷. **گزینه ۱** کلمات قافیه «بند، کمند» است و حروف اصلی «ند» طبق الگوی سؤال است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۲:** کلمات قافیه «خم، ماتم» و حروف اصلی «م» طبق الگوی مصوت + صامت است.

گزینه ۳: کلمات قافیه «شانه و کاشانه» است و «ه» الحاقی و «ان» حروف اصلی است.

گزینه ۴: کلمات قافیه «دان، هان» است و حروف اصلی «ان» است.

۴۴۸. **گزینه ۲** کلمات قافیه «فراز آیم، بیارایم» است و «یم» الحاقی و مصوت بلند «ا» اصلی است و طبق قاعده ۱ است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** کلمات قافیه «شاعری و نشمری» است و مصوت بلند «ی» الحاقی و «ر یا ر» حروف اصلی طبق قاعده ۲ است.

توجه: اختلاف در مصوت کوتاه به شرط داشتن حروف الحاقی اشکالی ندارد.

گزینه ۳: کلمات قافیه «قضا و رضا» و حرف اصلی طبق قاعده ۱ مصوت بلند «ا» است.

گزینه ۴: کلمات قافیه «چلیپای و پای» است و حروف اصلی مصوت بلند «ا» و صامت میانجی «ی» الحاقی است.

۴۴۹. **گزینه ۲** کلمات قافیه «پارسی و رسی» است و مصوت بلند «ی» الحاقی است و در کلمه «پارسی» «ارس» و در کلمه «رسی» «س» مبنا قرار می‌گیرد که با هم قافیه نمی‌شوند.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** کلمات قافیه «می‌زند و کند» است و حروف الحاقی «د» و حروف اصلی «ن یا ن» است و به دلیل اینکه قافیه حرف الحاقی دارد، اختلاف در مصوت کوتاه اشکالی ندارد.

گزینه ۳: کلمات قافیه «بلهان و شهان» است و «ان» الحاقی و «ه» حرف اصلی است.

گزینه ۴: کلمات قافیه «آمدند و شدند» است و «ند» الحاقی و «د یا د» حروف اصلی است و به دلیل همان نکته گزینه ۳، قافیه درست است.

۴۵۰. **گزینه ۲** کلمات قافیه «شوره و تیره» است و «ه» الحاقی است و «شور و تیر» در مصوت بلند اختلاف دارند و قافیه درست نیست.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۱:** کلمات قافیه «می‌کند و می‌تند» است و حرف الحاقی «د» و «ن یا ن» حروف اصلی است و اختلاف در مصوت کوتاه به شرط داشتن حرف الحاقی ایرادی ندارد.

گزینه ۳: کلمات قافیه «می‌کُنی و می‌زنی» است و مصوت بلند «ی» الحاقی و «ن یا ن» حروف اصلی است و طبق نکته گزینه ۱، قافیه درست است.

گزینه ۴: کلمات قافیه «بهی و رهی» است و مصوت بلند «ی» الحاقی است و حروف اصلی «ه یا ه» است و اختلاف در مصوت کوتاه اشکالی ندارد.

گزینه ۱: کلمات قافیه «غیب و عیب» است و حروف اصلی «ب» است که طبق الگوی سؤال است.

بررسی سایر گزینه‌ها: **گزینه ۲:** کلمات قافیه «حبیب و عندلیب» است و حروف اصلی «ب» طبق الگوی مصوت + صامت است.